

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра міжнародного публічного права

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**"Міжнародне співробітництво держав в сфері управління мережею
інтернет"**

Студента 2-го курсу, 10м групи,
спеціальності 293 "Міжнародне право"
спеціалізації "Міжнародне право"

Захарченко Владислав
Павлович

Науковий керівник
кандидат юридичних наук
старший викладач

Гончарова Юлія
Анатоліївна

Керівник освітньо-
професійної програми
доктор юридичних наук
доцент

Дешко Людмила
Миколаївна

Київ 2018

З М І С Т

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ СПІВРОБІТНИЦТВА ДЕРЖАВ У СФЕРІ УПРАВЛІННЯ МЕРЕЖЕЮ ІНТЕРНЕТ	8
1.1. Сутність та основні форми співробітництва держав у сфері управління мережею інтернет.....	8
1.2. Історичні аспекти розвитку та сучасний стан міжнародно-правового співробітництва держав у сфері управління мережею Інтернет.....	26
РОЗДІЛ 2. МІЖАРОДНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ МЕРЕЖЕЮ ІНТЕРНЕТ	40
2.1. Основні завдання та принципи регулювання мережі Інтернет.....	40
2.2. Міжнародні акти та угоди, які регулюють питання Інтернету.....	45
РОЗДІЛ 3. ІНСТИТУЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ ВРЕГУЛЮВАННЯ ПИТАННЯ УПРАВЛІННЯ МЕРЕЖЕЮ ІНТЕРНЕТ	53
3.1. Роль міжнародних організацій у розвитку співробітництва держав у сфері управління мережею інтернет.....	53
3.2. Діяльність міжнародних неурядових організацій у сфері управління мережею Інтернет.....	62
ВИСНОВКИ	76
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	82

ВСТУП

Актуальність дослідження. Протягом історії людство здійснило безліч відкриттів, які докорінно змінили його існування: папір, писемність, порох, телеграф, радіо, телебачення та ін. Однак, найголовнішим винаходом кінця 1960-х рр., безсумнівно, є Інтернет. На сьогодні феноменальний успіх мережі Інтернет сприяє розгортанню своєрідної технологічної гонки озброєнь і призводить до «інтернетизації» значної кількості держав, розширюючи і змінюючи як географію, так і аудиторію інтернет-користувачів.

Інтернет формує глобальний інформаційний простір, який поступово набуває рис засобів масової інформації. Більш того, він є центральним елементом інфраструктури інформаційного суспільства, яке перебуває на етапі формування. Інтернет впливає на політичну, економічну і соціально-культурну сфери на всіх рівнях – від глобального до локального. На сьогодні значної актуальності набувають проблеми, пов'язані з управлінням мережею Інтернет, а саме інформаційної безпеки, свободи слова в інформаційному суспільстві, захисту приватного життя, регулювання електронної комерції, перспективи цифрової економіки, захисту інтелектуальної власності, боротьби з кіберзлочинністю та ін. Приймаючи до уваги зростаючу роль технологій, більшість науковців вважають, що в перспективі питанням управління мережею Інтернет буде приділятися не менше уваги, аніж проблемам зміни клімату та енергетичної безпеки. У цих умовах, питання влади та порядку в мережі Інтернет, контролю над глобальною мережею є надзвичайно актуальними.

Міжнародне право не обділяє своєю увагою питання, які пов'язані з регулюванням мережі Інтернет. Міжнародно-правові проблеми розглядаються з кількох напрямків, зокрема, це питання щодо прав і свобод в мережі Інтернеті, регулювання певних видів діяльності в мережі Інтернеті, і функціонування самої мережі.

Наразі відомо, що людство вступило до ери інформаційних технологій та відносин. Теорії таких вчених, як Е. Тофлер, Ф. Уебстер, Д. Бел, М. Кастельс доводять, що людство постійно проходить через еволюційні перетворення та

змінюється побут, суспільні зв'язки та міжнародні відносини.

Відповідно до того, як змінюються відносини, поглиблюється глобалізація, потребують більш конкретного регулювання й міжнародні відносини країн з правового регулювання мережею Інтернет.

Міжнародні диспути дуже часто піднімають тему правового регулювання мережі Інтернет. Однак, існує думка, що мережу Інтернет неможливо врегулювати на міжнародному рівні, адже мережа є відносно самостійним явищем. Тобто самі користувачі мають встановлювати правила поведінки та користування мережею Інтернет, а держава не має потреби включатися в правові аспекти даного ресурсу. Дана система є доволі саморегулюючою та її основи прописані в спеціальних правилах користування, правилах поведінки кожного громадянина – користувача. Проте, не можна виключати провідну роль держави в забезпеченні порядку правового поля мережі Інтернет, виконання певних законодавчих норм.

Саме генезис мережі визначає роль держави у регулюванні мережі Інтернет. Її, у більшості держав Світу, було розвинено академічними спільнотами, метою яких була розробка та використання регуляторних внутрішніх інструментів.

Проте, згодом з'явилися комерційні відносини в мережі, що й надали поштовх до створення широкого та вільного доступу всіх людей. Це й породило необхідність регулювання нормами права, адже всі громадяни є різними, кожний має свої особливості виховання, розвитку та висловлення думок. Такі обставини створили проблеми суспільного регулювання між різними групами осіб.

Таким чином, постає проблема регулювання даних відносин на міжнародному рівні, адже обіг цифрових продуктів та таких, що пов'язані з підприємництвом (програмне забезпечення, аудіо та відео матеріалів) стрімко розвивається.

Вищезазначені фактори стали рушієм для створення міжнародного регулювання відносин у суспільстві щодо мережі Інтернет. Саме це і породило

необхідність впливу на дану сферу держав та державних урядових/неурядових організацій.

Питання специфіки і сутності, основних форм співробітництва держав у сфері управління мережею Інтернет, особливостей міжнародного неурядового впливу на політику та безпеку сфери мережі Інтернет, тенденцій його розвитку є предметом досліджень таких зарубіжних та вітчизняних авторів, як Котлер Ф., Холмогоров В. О., Успенський І. Р., Литовченко І. О., Бойчук І. М., Вирін Ф. Ю. та ін.

Вигідно відрізняються дослідження А. Хартмана та У. Хенсона. В них автори детально розглядають особливості віртуального простору, пов'язаного з ним політики міжнародного впливу й ефективних міжурядових підходів, що випливають з цього. Однак, лише в А. Хартмана зроблено спробу аналізу атрибутів успішного регулювання мережі Інтернет, виявлено базові принципи розроблення вагомих стратегій, що можуть призвести до успішного результату.

Тож, зараз немає інтенсивного та широкого спектру досліджень, пов'язаних з розвитком міжнародного державного регулювання мережі Інтернет, багато теоретичних та практичних питань у сфері залишаються ще дискусійними, у зв'язку з чим потребують подальшої розробки.

Метою дослідження є комплексний аналіз історичних передумов та сучасного стану міжнародно-правового співробітництва держав у сфері управління мережею Інтернет.

Об'єктом дослідження є міжнародні відносини з міжнародного регулювання мережі Інтернет.

Предметом дослідження є теоретико-правові засади співробітництва держав у сфері управління мережею Інтернет.

Завданням дослідження є:

- визначити сутність та основні форми співробітництва держав у сфері управління мережею Інтернет;
- дослідити історичні аспекти розвитку та сучасний стан міжнародно-правового співробітництва держав у сфері управління мережею Інтернет;

- проаналізувати роль міжнародних організацій у розвитку співробітництва держав у сфері управління мережею Інтернет;
- охарактеризувати діяльність міжнародних неурядових організацій у сфері управління мережею Інтернет.

Методи дослідження. Для вирішення завдань, поставлених у магістерській кваліфікаційній роботі, використано комплекс загальнонаукових методів, зокрема: *системний* (за допомогою якого розглянуто механізм правового регулювання мережі Інтернет як цілісну систему у її взаємозв'язку із зовнішнім контекстом міжнародної системи, яка включає ключові інститути та інституції (нормативно-правові акти та ключові органи, що відповідають за вироблення та здійснення ефективного управління мережею Інтернет)); *структурно-функціональний* (використовувався при дослідженні співвідношень та функцій окремих інститутів, які відіграють важливу роль при міжнародному-правовому співробітництві держав у сфері управління мережі Інтернет); *історичний* (застосовувався при дослідженні генези та сучасного стану міжнародно-правового співробітництва держав у сфері управління мережею Інтернет); *порівняльний* (для порівняння ролі суб'єктів міжнародно-правового регулювання мережі Інтернет). Окрім цього в ході вивчення цієї проблеми були застосовані емпіричні методи дослідження, як-от: метод *аналізу документів* (при дослідженні змісту основоположних документів, що є фундаментом міжнародно-правової співпраці держав у сфері управління мережею Інтернет). Також у роботі застосовано логічні методи аналізу, синтезу, індукції, дедукції для узагальнення опрацьованого матеріалу та вивчення особливостей міжнародно-правового співробітництва держав у сфері управління мережею Інтернет.

Наукова новизна дослідження обґрунтовується, насамперед, новизною отриманих у процесі його проведення результатів, на основі яких можуть бути встановлені нові теоретичні закономірності та визначені шляхи їх застосування для конкретних практичних потреб міжнародно-правового регулювання мережі Інтернет.

Наукова новизна за даною темою полягає в поглибленні існуючих та обґрунтуванні нових теоретичних положень і концептуальних підходів, які в сукупності вирішують важливе наукове завдання щодо удосконалення форм співробітництва держав у сфері управління мережею Інтернет.

Наразі можна відзначити, що на основі даного дослідження були виявлені методики та закономірності у регулюванні мережі Інтернет на міжнародному рівні.

Отримана інформація може уточнювати, конкретизувати існуючі відомості та наукові здобутки вчених - юристів, розширювати і доповнювати їх.

1. Вперше здійснено теоретичне зіставлення методик та особливостей регулювання державами мережі Інтернет.
2. Систематизовано перелік найголовніших міжнародних нормативних актів у сфері регулювання мережі Інтернет.
3. Набуло подальшого розвитку: обґрунтування необхідності більш глибокого законодавчого регулювання мережі Інтернет.

Прикладний аспект результатів полягає в поглибленні існуючих та обґрунтуванні нових теоретичних положень і концептуальних підходів, які в сукупності вирішують важливе наукове завдання щодо розвитку нових напрямків у сфері міжнародного регулювання та співробітництва у сфері Інтернет.

Структура роботи. Відповідно до мети та поставлених завдань, робота складається зі вступу, трьох розділів, шести підрозділів, висновків, списку використаних джерел, який нараховує 98 позицій. Загальний обсяг роботи 90 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ СПІВРОБІТНИЦТВА ДЕРЖАВ У СФЕРІ УПРАВЛІННЯ МЕРЕЖЕЮ ІНТЕРНЕТ

1.1. Сутність та основні форми співробітництва держав у сфері управління мережею Інтернет

Сучасний етап розвитку цивілізації обумовлено значною роллю інформації в функціонуванні різноманітних інститутів держави та суспільства, а також в житті кожної окремої людини.

Інформатизаційний процес розвивається такими темпами, що стає досить непередбачуваним. Людство загалом лише на самому початку шляху починає вже усвідомлювати можливі економічні, політичні та соціальні наслідки даного процесу. Даний процес може тягнути за собою навіть певні воєнні наслідки, у разі, коли вийде з-під загального контролю.

Наслідком глобальної інформатизації, загалом, є єдиний простір Світу з інформаційною складовою, у рамках якого здійснюється накопичування, збір, опрацювання інформації та подальший обмін нею.

Сьогодні країни переходять до інформаційного суспільства від індустріального, проте, на даному етапі політика в інформаційній сфері здійснюється в умовах початкової стадії формування.

Слід також відмітити, що інформаційна галузь відноситься до інтересів стратегічного характеру кожної країни, саме через це їй заслуговує особливої уваги, цим обумовлюється її актуальність.

Для певних стратегічних цілей, серед яких вироблення позитивного іміджу на міжнародній арені, багато країн вдаються до методів, які дозволяють виділяти кошти заради досягнення мети.

Розвиток інформаційної сфери, мережі Інтернет є наразі нагальним, тож, слід більш докладно вивчати та досліджувати інформаційну галузь країн, а також вживати одразу необхідні заходи щодо відновлення та розбудови інформаційного середовища, приведення національного законодавства у

відповідність із нормами, визнаними міжнародним правом.

Український сегмент мережі Інтернет отримав розвиток на початку 90-х рр. минулого століття. Тоді ж у грудні 1992 р. був зареєстрований домен.ua. За оцінками спеціалістів, український сегмент мережі Інтернет у 6-10 разів менший від російського і дуже відстає від польського, словацького, чеського.

Щодо розвинутих країн Заходу, то Україна відстає від них щонайменше на 15-20 років. Як свідчить практика, на стан будь-якої інформаційної сфери також впливає і рівень політичної боротьби в країні.

При цьому інформаційне суспільство можна розглядати як продовження революції індустріального та постіндустріального суспільства, де спостерігається швидке зростання секторів створення та споживання інформації, що перетворюється на один із найважливіших ресурсів, поряд з енергією та корисними копалинами.

Саме за рівнем використання даного стратегічного ресурсу на даний час у всьому Світі оцінюють розвиненість кожної окремої країни, а саме її політично-економічний та соціальний потенціал.

Основними напрямками взаємодії країн в регулюванні мережі Інтернет можна назвати:

- створення розвиненого інформаційного середовища;
- модернізація інформаційної інфраструктури;
- розвиток інформаційних і телекомунікаційних технологій;
- ефективне формування і використання національних інформаційних ресурсів та забезпечення вільного доступу до них;
- розвиток незалежних ЗМІ і забезпечення громадян суспільно вагомою інформацією;
- сприяння міжнародному співтовариству в інформаційній сфері та затвердження інформаційного суверенітету України;
- запобігання загрозі заподіяння в процесі інформаційної діяльності шкоди життєво важливим інтересам особи, суспільства, держави.

Однак, також важливим чинником є цілеспрямоване пропагування

діяльності держави, її курсу й формування цінностей і патріотизму у громадян, зокрема через засоби масової інформації.

Основними напрямками міжнародно-правового співробітництва в інформаційній сфері є:

1. міжнародно-правове регулювання змісту поширюваної інформації (інформаційний контент),
2. міжнародно-правове регулювання інформаційної і комунікаційної діяльності;
3. міжнародно-правове регулювання використання обмежених інформаційних ресурсів як позиція на геостаціонарній орбіті, радіочастотний спектр, телефонний номерний ресурс, номери та назви (доменні імена) в мережі Інтернеті;
4. міжнародно-правове співробітництво з питань інформаційної безпеки;
5. міжнародно-правове регулювання використання інформаційно-комунікаційних технологій в інтересах людства, запобігання та подолання наслідків стихійних явищ.

У кожному з цих напрямів є свої «дороговкази» – принципи, що спрямовують міжнародно-правове регулювання на відповідні політичні, економічні та інші пріоритети розвитку.

До першого напрямку належать норми, спрямовані на регулювання інформаційного контенту незалежно від застосовуваних комунікаційних засобів його передачі. Ці норми, зокрема, стосуються [1, с. 54]:

- а) забезпечення свободи інформації як фундаментальної основи демократичного суспільства і обмеження розповсюдження незаконної інформації,
- б) правового режиму (захисту) персональних даних та їх транскордонної передачі,
- в) забезпечення культурного розмаїття, інформаційного обміну між народами та збереження культурної спадщини.

Слід навести найголовніші принципи, які стосуються інформаційної сфери та впливають на регулювання мережі Інтернет.

Більшого визнання в цьому напрямку міжнародно-правового регулювання набули принципи вільного (безперешкодного) поширення законної інформації через кордони (ст. 19 МПГПП, 1966; ст. 10 ЄКПЛ, 1950); контролю держав над інформаційним змістом (контентом) та обмеження поширення забороненої в міжнародному праві інформації, такої як пропаганда війни (п.1 ст. 20 МПГПП, 1966); підбурювання до геноциду (ст. 3 Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього, 1948) або вчинення інших злочинів проти людяності (Додатковий протокол до Європейської Конвенції про кібер злочинність, який стосується криміналізації дій расистського та ксенофобного характеру, вчинених через комп'ютерні системи, 2003); виступ на користь національної, расової чи релігійної ненависті, що являє собою підбурювання до дискримінації, ворожнечі або насильства (п.2 ст. 20 МПГПП, 1966); дитяча порнографія (Факультативний протокол до КПД, 2000; ст. 9 Конвенції Ради Європи про кіберзлочинність, 200; ст. ст. 20, 21 Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насилля); підбурювання до вчинення терористичного злочину (ст. 5 Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму, 2005) [2, с. 149].

До зазначених основних інститутів, що входять до підгалузі міжнародно-правового регулювання контенту, можна також додати окремі норми, які регулюють інформаційні обміни між державами в рамках реалізації інших міжнародних відносин.

Наприклад, мова може йти про передачу інформації між державами в рамках надання правової допомоги у цивільних та інших справах, а також в ході міжнародної боротьби зі злочинністю.

У свою чергу, норми, що визначають і регулюють транскордонну комунікацію інформації (інфокомунікації), технічні засоби і параметри, безпеку і в цілому використання та підтримання функціонування глобальної інформаційної інфраструктури, належать до специфічного предмета правового

регулювання в рамках окремої підгалузі міжнародного інформаційного права.

До цієї підгалузі можна віднести норми, що визначають інституційний механізм регулювання електрозв'язку. Сюди ж відносяться норми, що визначають розвиток транскордонного цифрового телерадіомовлення.

Одним з основоположних принципів у цьому напрямку є санкціонування державами інформаційної діяльності за допомогою регулювання електрозв'язку (Преамбула Статуту Міжнародного союзу електрозв'язку, 1992), телерадіомовлення (Конвенція Ради Європи про транскордонне телебачення, 1989).

Слід відзначити, що узагальненню та віднесенню до міжнародного правового режиму використання інформаційних ресурсів, що обмежені, підлягають: адресний простір, спектр та частота, геостационарна орбіта.

В даних підгалузях застосовують принципи рівноправності, ефективності, раціональності, а також економічності.

Питання розвитку людства за допомогою ІКТ становлять окрему сферу міжнародного співробітництва, спрямованого на подолання відставання окремих регіонів, країн та груп населення в розвитку інформаційного суспільства (подолання цифрового розриву) (п. 10 Женевської декларації принципів ВСІС, 2003; Окінавська Хартія глобального інформаційного суспільства, 2000), економічний і соціальний розвиток народів за допомогою ефективно діючого електрозв'язку (Преамбула Статуту МСЕ, 1992) міжнародну взаємодопомогу, зокрема у 79 випадках використання ІКТ для подолання наслідків стихійних лих (Конвенція Тампере про надання телекомунікаційних ресурсів для полегшення наслідків стихійних лих та здійснення операцій з надання допомоги, 1998 р.) [3, с. 72].

Спеціальні принципи, які в рекомендаційних документах хоч і отримали всесвітнє визнання, але поки що не набули імперативного характеру, що не дозволяє віднести їх до правових принципів, залишаючи за ними статус політико-правових.

Останнє твердження стосується, зокрема, принципів побудови

інформаційного суспільства, що містяться у Декларації принципів «Побудова інформаційного суспільства – глобальне завдання в новому тисячолітті», прийнятій під час проведення першого етапу ВСІС (Всесвітній саміт з питань інформаційного суспільства) в Женеві в 2003 р.

У зазначеному документі вперше були об'єднані в єдиному нормативному комплексі політико-правові принципи, що стосуються регулювання інформаційного контенту і питань розвитку інформаційної інфраструктури, які об'єднані спільною метою людського розвитку:

- принцип інклюзивного, загального і недискримінаційного доступу до ІКТ і благ інформаційного суспільства – інформації, ідей і знань;
- принцип справедливого розподілу благ, привнесених ІКТ, між розвиненими і країнами, що розвиваються, а також всередині країн;
- принцип збереження спадщини і культурного надбання;
- принцип (цифрової) солідарності, партнерства і співробітництва між органами державного управління, приватним сектором, громадянським суспільством та міжнародними організаціями;
- принцип багатостороннього співробітництва в управлінні розвитком глобальної інформаційної інфраструктури [4, с. 103-104].

Проблемою є саме те, що, хоча й згадані принципи і є прокламовані як такі, що забезпечуються міжнародними нормами, вони наразі ще не є імперативними нормами. Проте, вони в певному сенсі визначають вектори розвитку інформаційного міжнародного права, які будуть розвиватись надалі.

Насамперед це питання пов'язане з теоретичною проблемою «комплексності» міжнародного інформаційного права. Поняття комплексності галузі означає, що її норми залишаються у головній структурі, в базових галузях, і на них поширюються загальні положення відповідних базових галузей. У структуру міжнародного інформаційного права вони входять, весь час, будучи нормами, наприклад, міжнародного права захисту прав людини або міжнародного права охорони довкілля.

А, отже, виділення цих норм має за мету продемонструвати міжгалузеві

зв'язки, притаманні сучасному міжнародному праву в цілому.

Існує неоднозначне розуміння та декілька підходів до визначення комплексного правового регулювання транскордонних правових відносин, реалізація яких опосередковується застосуванням норм міжнародного публічного права, внутрішньодержавного права, міжнародного приватного права як частини внутрішньодержавного права, «обтяженого» іноземними елементами, а також «суб'єктивного» права – договірних та позадоговірних правових відносин між приватними суб'єктами.

Цікаво, що питання співвідношення правових систем в транснаціональному контексті має давню історію. Ще у 20-х роках минулого століття В.М. Корецький приділив увагу такому явищу, яке сьогодні називають транснаціональним економічним правом.

У своїй праці він обґрунтовував позицію, що міжнародне господарське право є комплексною міжгалузєвою дисципліною, що покликана регулювати міжнародні публічно-правові та цивільно-правові відносини [5, с. 12].

Загалом, право Європейського Союзу є комплексною галуззю загального міжнародного права та частиною європейського (регіонального) міжнародного права. При цьому його комплексність полягає у тому, що воно складається з норм міжнародного (публічного) права, норм міжнародного приватного права та норм внутрішньодержавного права.

Дозволимо собі запропонувати власне бачення комплексного правового регулювання транскордонних інформаційних відносин та міжнародного інформаційного права як комплексної галузі міжнародного(публічного) права та навчальної дисципліни.

Виходячи із транснаціонального характеру правових відносин, що виникають в інформаційній сфері, для якої національні кордони не є перешкодою на сучасному рівні розвитку ІКТ, роль міжнародного інформаційного права полягає також у встановленні для суб'єктів міжнародного права правових рамок у внутрішньодержавному регулюванні інформаційних відносин, тобто виступає «рамковим» правом.

Беручи до уваги теперішній стан галузі співпраці в міжнародних сферах, постає ризик появи груп між державами, у яких є певні процедури та повноваження щодо співпраці.

Це особливо стосується співпраці при проведенні розслідувань. Відсутність загального підходу, у тому числі в рамках існуючих багатосторонніх договорів у сфері кіберзлочинності, означає, що можуть виникати труднощі у виконанні прохань про вживання таких заходів, як оперативне забезпечення збереження даних у країнах, що не входять до країн, які несуть міжнародні зобов'язання відносно забезпечення такого механізму і його використання в разі надходження запиту.

Включення таких повноважень до проекту Конвенції про кібербезпеку Африканського союзу може в деякій мірі сприяти ліквідації цієї прогалини.

З метою створення сприятливих умов для розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, в рамках програми «Нове партнерство на користь розвитку Африки (НЕПАД) ООН» здійснює співробітництво з Комісією Африканського союзу в розробці конвенції про кібербезпеку в Африці за зразком Конвенції про кіберзлочинність [6, с. 54].

У всьому світі розбіжності у сфері охоплення положень відносно співпраці, що містяться в багатосторонніх або двосторонніх документах, відсутність зобов'язання представляти відповідь протягом певного терміну, відсутність домовленості про допустимий прямий доступ до екстериторіальних даних, великою кількістю неофіційних мереж правоохоронних органів і відмінності в гарантіях співпраці є серйозні проблеми у справі забезпечення ефективного міжнародного співробітництва в галузі електронних доказів по кримінальних справах.

Кіберзлочинність є міжнародною проблемою, оскільки об'єкти її посягання знаходяться в кіберпросторі, який необмежений державними кордонами. У протидію з цим негативним явищем міжнародного характеру залучені всі держави світу, незалежно від рівня їх технічного розвитку і національного законодавства.

При цьому, менш розвинені в технічному відношенні країни, мають можливість використовувати досвід розвинених країн для запобігання і розслідування комп'ютерних злочинів.

Повертаючись до міжнародного інформаційного права, наведемо такий приклад як транскордонна передача персональних даних. В міжнародному праві існують обов'язкові міжнародно-правові норми, а також рекомендаційні правила та процедури, що регулюють поводження з персональними даними та їх безперешкодну транскордонну передачу.

Йдеться, насамперед, про Конвенцію Ради Європи № 108 про захист осіб стосовно автоматизованої обробки персональних даних (1981) та Керівні принципи ОЕСР, що регулюють захист приватності і транскордонні потоки персональних даних (1980; перегл. ред. 2013) [7].

Отже, йдеться про запровадження єдиного світового правового режиму поводження з персональними даними, проте це не призводить до створення «комплексної» галузі міжнародного права, а скоріше маємо справу з різнорівневим (яке характеризує краще за «комплексне») правовим регулюванням. На міжнародному рівні регулюються відносини між публічними суб'єктами стосовно запровадження єдиних правил, що мають бути ними застосовані у правотворчій діяльності на національному рівні.

Комплексність міжнародного інформаційного права у цьому секторі проявляється в тому, що досягається дві цілі правового регулювання, які належать до інших галузей міжнародного права – захист прав людини стосовно обробки персональних даних (що належить до міжнародного права захисту прав людини), а також забезпечення безперешкодних транскордонних потоків даних, необхідних для співробітництва економічних суб'єктів (що стосується сфери міжнародного економічного права).

Розвиток міжнародно-правового забезпечення вирішення питань державної політики у сфері Інтернету на універсальному рівні є пріоритетним завданням на найближчу перспективу, оскільки регуляторні ініціативи на регіональному рівні та нормативно-правові акти, що приймаються окремими

державами, не спроможні охопити глобальні транскордонні інформаційні комунікації.

Міжнародний союз електров'язку, як спеціалізована установа ООН, що здійснює координацію дій стосовно розбудови глобального інформаційного суспільства, доклав зусиль для формування власного переліку питань державної політики, що потребують регулювання. У Резолюції Ради МСЕ №1305 налічується дванадцять пунктів [8].

- 1) багатомовність Інтернету, в тому числі багатомовність найменувань доменів;
- 2) міжнародні інтернет-з'єднання;
- 3) питання міжнародної державної політики, що стосуються мережі Інтернет й управління ресурсами Інтернету, включаючи найменування доменів і адреси;
- 4) безпека, безперервність, відмовостійкість і надійність мережі Інтернет;
- 5) боротьба з кіберзлочинністю;
- 6) вжиття ефективних заходів щодо спаму;
- 7) питання, що стосуються використання та неправомірного використання Інтернету;
- 8) наявність, доступність, надійність і якість обслуговування, особливо в країнах, що розвиваються;
- 9) сприяння нарощуванню потенціалу в галузі управління мережею Інтернет у країнах, що розвиваються;
- 10) розвиткові аспекти мережі Інтернет;
- 11) повага до приватного життя та захист персональних даних;
- 12) захист дітей та молоді від розтління й експлуатації.

Фактично цей перелік містить проблемні питання сучасного Інтернету, які можна назвати «проблемами росту», з якими не можна впоратися без участі держав лише засобами саморегулювання. Роль держав та міжнародного права в їх вирішенні є вирішальною, але не виключною.

Незавершеність інституційного оформлення участі держав в управлінні мережею Інтернет та обмеженість існуючої системи міжнародного право творення стали явними в ході ВСІС.

Не випадково Туніська програма для інформаційного суспільства (2005) відзначила «потребу в активізації співробітництва в майбутньому, щоб надати можливість урядам, на рівноправній основі, відігравати свої ролі й виконувати свої зобов'язання в питаннях міжнародної державної політики, що стосуються мережі Інтернет, а не в повсякденних технічних і експлуатаційних справах, що не впливають на питання міжнародної державної політики» (п. 69).

Спеціальний доповідач з питання про сучасні форми расизму, расову дискримінацію, ксенофобію і пов'язаної з ними нетерпимість Дуду Дієн у своїй доповіді в 2008 р. вказав, що Рада з прав людини повинна «сприяти переходу від соціологічної концепції дифамації релігій до правової норми, яка забороняє підбурювання до національної, расової чи релігійної ненависті на основі юридичних положень, що містяться в міжнародних договорах про права людини, зокрема в ст. ст. 18–20 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права і в ст. 4 Міжнародної конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації» [9].

Починаючи з 2008 р., підтримка таких проблематичних резолюцій стала зменшуватися. Члени ООН з Північної Америки, Європи та Азії, включаючи Ватикан, послідовно голосують або виступають проти концепції «дифамації релігій».

Міжнародні експерти з прав людини також виступали проти концепції «дифамації релігій». У грудні 2008 р. мандатарії з питання свободи релігії ООН, ОБСЄ, ОАД, а також АХПЛН оприлюднили спільну заяву, що закликає міжнародні організації припинити підтримку ідеї «дифамації релігій», оскільки вона «не узгоджується з міжнародними стандартами, прийнятими плюралістичними і вільними суспільствами».

Спеціальний Доповідач ООН з питань свободи релігії та переконань також критикував концепцію, вказуючи на те, що міжнародне право захисту

прав людини захищає інтереси особистості, а не системи вірувань, і що право людини на свободу релігії або переконань не виключає право будь-якої релігії бути вільною від критики: «визнання, повага і практика релігійного плюралізму включає критику, дискусію і постановку питань щодо взаємної оцінки».

У Доповіді Комісії США зі свободи віросповідання в країнах світу за 2010 рік із занепокоєнням вказувалось на спроби прихильників «дифамації релігій» по-новому визначити й істотно розширити Статтю 20 (2) МПГППі Статтю 4 МКЛРД з тим, щоб охопити «релігійно-дифамаційні» висловлювання. У той же час ці дві норми встановлюють лише обмежену кількість винятків щодо основних свобод самовираження і релігії: «Для їх застосування необхідно щось більше, ніж просто вираження критичних або навіть образливих поглядів з питань релігії».

Ці положення спрямовані на захист особистості від насильницьких дій або дискримінації, а не на захист релігійних установ або ідей від критики. До того ж, вони завжди тлумачилися разом з положеннями міжнародного договору, що захищають свободу релігії та самовираження, що забезпечують рівність перед законом і забороняють будь-яких заходів, які могли б порушити гарантовані права [10, с. 97].

Крім того, об'єднання раси і релігії з метою підведення «дифамації релігій» під сферу дії МКЛРД, призведе до серйозних проблем у сфері свободи релігії. Раса людини непорушна, але його або її релігія – ні.

Дійсно, право особи на свободу релігії або переконань включає право вільно обирати або змінювати свою релігію на іншу або зовсім відмовитися від релігії. Більше того, визнання висловлювань, які є критичними або образливими по відношенню до релігій, еквівалентом висловлювань з расової ненависті припинить будь-які дискусії про вірність заяв про, між або в рамках релігій – мирне обговорення яких є частиною свободи релігії або переконань».

У доповіді Венеціанської комісії Ради Європи, де робиться огляд правозастосовної практики у різних країнах і їх законодавчих заходів, пов'язаних з богохульством, розпалюванням ворожнечі і свободою вираження

думки, що застосовуються в різних країнах, йдеться про те, що «релігійні групи, так само як і інші групи, повинні терпимо ставитися до публічних критичних висловлювань і дебатів, темою яких є діяльність, навчання і переконання цих груп, за умови, що така критика не являє собою умисну і добровільну образу і не містить спонукання до порушення суспільної стабільності або до дискримінації послідовників тієї або іншої релігії».

Отже, на думку Венеціанської комісії, кваліфікаційною ознакою, що визначає межу між дозволеним та забороненим поширенням образливих висловлювань релігійної тематики, є спрямованість умислу на образу, спонукання до порушення правопорядку або дискримінації віруючих.

Слід зауважити, що поширення «релігійно-дифамаційних» повідомлень в Інтернеті все ж може мати наслідком кримінальну відповідальність, що передбачено Додатковим протоколом до Конвенції Ради Європи про кіберзлочинність, який стосується криміналізації дій расистського та ксенофобного характеру, вчинених через комп'ютерні системи.

Зокрема, визначення у статті 2 Додаткового протоколу передбачає, що расистський та ксенофобний матеріал означає будь-який письмовий матеріал, будь-яке зображення чи будь-яке інше представлення ідей або теорій, які захищають, сприяють або підбурюють до ненависті, дискримінації чи насильства проти будь-якої особи або групи осіб за ознаками раси, кольору шкіри, національного або етнічного походження, а також віросповідання, якщо вони використовуються як привід для будь-якої з цих дій.

Тим не менш, у частині застосування застережень до міжнародних договорів з прав людини Комітет ООН з прав людини (КПЛ) зробив висновок про неприпустимість застосування застережень до положень Пакту, які представляють собою норми міжнародного звичаєвого права.

Однією з таких імперативних норм є обов'язок держави заборонити пропаганду національної расової чи релігійної ненависті. Відповідно до думки КПЛ, звичаєве міжнародне право зобов'язує всі держави в більшості випадків, згодні вони чи ні, визнавати, що заборона расової дискримінації та пропаганди

ненависті є частиною звичаєвого міжнародного права.

Застереження, що порушують імперативні норми, не сумісні з об'єктом і цілями Пакту. Хоча договори, які являють собою звичайний обмін зобов'язаннями між державами, дозволяють державам резервувати у відносинах між собою застосування норм загального міжнародного права, справа йде іншим чином у договорах про права людини, які служать на благо людей, що знаходяться під юрисдикцією цих держав.

У статті 19 Віденської конвенції про право міжнародних договорів говориться, що в тих випадках, коли застереження не забороняється договором або належить до певних дозволених категорій, держава може зробити застереження за умови, що воно не буде несумісним з об'єктом і цілями договору [11].

Хоча ця Конвенція була укладена в 1969 р., а вступила в силу лише в 1980 р., тобто після набрання чинності Пактом, її положення відображають загальне міжнародне право з цього питання, яке вже було закріплено Міжнародним Судом в 1951 р. в його висновку у справі про застереження до Конвенції про геноцид. Суд визнав, що заборона геноциду, а також і зобов'язання притягувати до суду або видавати осіб, які вчинили подібний міжнародний злочин, являють собою зобов'язання *erga omne*.

У своєму Консультативному висновку від 28 травня 1951 з питання застережень до Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього Суд зазначає: «Очевидно, що Конвенція була прийнята з чисто гуманної та цивілізаційною метою. Дійсно, важко уявити собі конвенцію, в якій подібна подвійна задача була б більш вираженою, оскільки її метою є, з одного боку, зберегти саме існування деяких людських груп, а з іншого, – підтвердити і схвалити принципи гуманності».

Іншим прикладом можуть служити норми міжнародного інформаційного права, що забезпечують свободу інформації, а також норми, які передбачають кримінальну відповідальність за поширення забороненої інформації – підбурювання до вчинення геноциду; пропаганда війни, тероризму, дитяча

порнографія.

У Спільній заяві щодо обмежень на доступ до соціальних медіа було зазначено, що Коаліція рішуче засуджує порушення прав людини онлайн, зокрема щодо обмеження поширення контенту в соціальних медіа і суцільне блокування сайтів, а також залучення провайдерів до недопустимої практики обмеження доступу до контенту під приводом захисту національної безпеки чи громадського порядку.

У другій із згаданих Спільних заяв держави-учасниці Коаліції висловили свою стурбованість з приводу поширення використання технологій для стеження всупереч зобов'язанням держав за міжнародним правом захисту прав людини, зокрема, втручання у право на приватність.

А також наголосили, що втримання від використання технологій для стеження повинно підтримуватися на міжнародному рівні із залученням зусиль всіх зацікавлених сторін і повинно включати розвиток відповідного та сумісного національного законодавства і політики з питань використання та експорту цих технологій [12, с. 183].

Як вбачається з цих документів, виконуючи здебільшого політичну, аніж правову функцію, Коаліція здійснює моніторинг та реагує на порушення прав людини онлайн, використовуючи дипломатичні важелі для впливу на політику окремих держав, що вдаються до утиснення свободи в Інтернеті.

Отже, це є не конвенційним механізмом захисту прав людини онлайн, який держави-учасниці Коаліції застосовують по відношенню як до членів Коаліції та і до інших держав. Для набуття членства в Коаліції Україна, як і будь-яка інша держава-претендент повинна приєднатися до Установчої Декларації, а також Талліннської «Програми дій».

В Статті 19 Загальної декларації прав людини зазначені також права на свободу зборів і асоціацій, право на захист закону від свавільного втручання в приватне життя, і свободу релігії або переконань, серед іншого [13]:

- підтвердження того, що держава поважає принцип, за яким такі права, що людина має в реальному світі, користуються таким же захистом в мережі Інтернет;
- твердження про прихильність держави до інтернет-політики, що сприяє вільному потоку інформації та захист прав людини стимулювання інновацій, творчість і економічне зростання;
- зобов'язання не проводити політику, що суперечить вищезазначеним зобов'язанням (мається на увазі незаконний моніторинг, фільтрація).

Цими прикладами доводиться, що комплексність міжнародного інформаційного права полягає саме у входженні до його структури норм з інших базових галузей міжнародного публічного права [14, с. 50-51].

Особливу групу норм міжнародного інформаційного права складають охоронні та забезпечувальні норми, покликані підтримати інформаційну безпеку. Цьому завданню міжнародно-правового регулювання в інформаційній сфері кореспондують відповідні приписи, що містяться в Конвенції Ради Європи про кіберзлочинність (2001) [15].

Держави-члени Коаліції які ведуть співробітництво з метою просування свободи в мережі Інтернет шляхом координації дипломатичних зусиль, обміну інформацією щодо поточних питань, а також виявлення стурбованості щодо заходів, які порушують права людини онлайн.

Створена у грудні 2011 року, напередодні міжнародної конференції в Гаазі «Свобода онлайн», за ініціативою уряду Королівства Нідерландів, що була підтримана урядами ще 13 держав, станом на серпень 2015 року ця міжнародна організація налічує вже 25 держав-учасниць. Засадничими документами Коаліції є Гаазька Установча Декларація «Свобода онлайн: спільні дії для свободи вираження в Інтернеті», «Програма дій», що визначила принципи взаємодії держав-членів Коаліції.

У Спільній заяві щодо обмежень на доступ до соціальних медіа було зазначено, що Коаліція рішуче засуджує порушення прав людини онлайн,

зокрема щодо обмеження поширення контенту в соціальних медіа і суцільне блокування сайтів, а також залучення провайдерів до недопустимої практики обмеження доступу до контенту під приводом захисту національної безпеки чи громадського порядку.

А також наголосили, що втримання від використання технологій для стеження повинно підтримуватися на міжнародному рівні із залученням зусиль всіх зацікавлених сторін і повинно включати розвиток відповідного та сумісного національного законодавства і політики з питань використання та експорту цих технологій.

Коаліція здійснює моніторинг та реагує на порушення прав людини онлайн, використовуючи дипломатичні важелі для впливу на політику окремих держав, що вдаються до утиснення свободи в мережі Інтернет.

Отже, це є не конвенційним механізмом захисту прав людини онлайн, який держави-учасниці Коаліції застосовують по відношенню як до членів Коаліції та і до інших держав.

Поточна координація всередині Коаліції відбувається за сприянням головної держави. Головна в Коаліції держава призначається з-поміж держав-членів щороку.

До її повноважень відноситься надання дипломатичної підтримки та координація усієї діяльності Коаліції, а також зустрічей під час міжнародних конференцій. Допомагають головуючій державі у виконанні цієї місії, так звані, «Друзі голови», – група держав, до якої на цей час входять Коста-Ріка, Естонія, Німеччина, Нідерланди, Велика Британія і США [16, с. 7-8].

Зокрема, в Установчій Декларації держави-засновниці Коаліції підкреслили необхідність дотримання прав людини та її основних свобод, проголошених у Загальній декларації прав людини, і підтвердили, що кожна людина має право на захист своїх прав онлайн на рівні з іншими своїми правами офлайн.

Коаліція визначила за свою мету інформування держав-членів про неприпустимі порушення та інші дії, спрямовані проти свободи вираження

думок та інших прав людини в мережі Інтернет і всьому світу, і розробку заходів необхідних для захисту і поваги цих прав, за умови тісної співпраці з усіма зацікавленими в цьому сторонами.

Тож, ліберальна доктрина свободи інформації, що ґрунтувалась на «важко завойованих» політичних і громадянських свободах, яку відстоювали капіталістичні країни, не сприймалась країнами соціалістичного табору через так звану «безвідповідальну поведінку» преси і журналістів, які поширювали неправдиві повідомлення і ворожу пропаганду.

При цьому капіталістичні країни не бачили для себе користі від прийняття конвенції про свободу інформації, що містила б послаблені стандарти свободи інформації.

Свобода інформації отримала своє міжнародне визнання завдяки розвитку міжнародного права захисту прав людини. Практика розгляду спорів, пов'язаних зі свободою інформації, міжнародними судами і квазісудовими інституціями, а також правові позиції, сформульовані в зауваженнях загального характеру і рекомендаціях договірних органів з прав людини, мали істотний вплив на розвиток інституту свободи інформації.

1.2. Історичні аспекти розвитку та сучасний стан міжнародно-правового співробітництва держав у сфері управління мережею Інтернет

У класичний період історії розвитку міжнародного права, сформовані в доктрині і ранніх правових джерелах принципи суверенітету держав в інформаційній сфері, невтручання у внутрішні справи інших держав шляхом поширення інформації та відповідальності за шкоду, заподіяну поширенням неправдивої або протизаконної інформації, отримують визнання і закріплення в міжнародному праві.

Одну з перших спроб розглянути проблему зі свободою інформації в контексті її транскордонної передачі зробили професійні журналістські організації. Перший міжнародний конгрес газетної преси, що відбувся в

Антверпені в 1894 р., увінчався створенням Міжнародного Союзу асоціацій преси. Статутною метою Союзу було визначено «організацію співробітництва і спільні дії між асоціаціями друкованої преси всіх країн з професійних питань спільного інтересу, незалежно від відмінностей щодо релігії, політики, раси і національності» [17, с. 31].

На наступному конгресі було прийнято звернення до Ліги Націй з пропозицією про прийняття універсальної конвенції, яка встановлювала б однакові міжнародні правила спростування недостовірних повідомлень.

Світовий конгрес преси, скликаний в 1915 р. в Сан-Франциско, зібрав представників адміністрацій видавництв. На його конференціях приймалися резолюції, що закликали серед іншого до зменшення тарифів на телеграфний зв'язок, поліпшення якості зв'язку та забезпечення більш вільного доступу до урядових джерел новин.

У 1927 р. в Парижі була заснована Міжнародна федерація журналістів як професійна організація, що представляє інтереси працівників галузі. Серед переважно соціально-трудова питань, що стояли на порядку денному її роботи, були й професійні журналістські стандарти як інструмент саморегулювання.

У 1933 р. була заснована Міжнародна федерація директорів та редакторів преси. На своїх конгресах ця організація неодноразово підтверджувала принципи негайного спростування неправдивих новин і навіть підготувала проекти відповідних статей для конвенції.

Зазначені міжнародні професійні організації створювали правовий ґрунт для конкретних дій на міжнародно-правовому рівні, просували інтереси преси та розробляли професійні стандарти як інструмент саморегулювання.

Значні зусилля для постановки питання про свободу інформації в порядку денному Паризької мирної конференції 1919–1920 рр. здійснили Сполучені Штати, які надали на розгляд учасників меморандум, що пропонував «у спільних державних інтересах усунути перепони передачі новин від нації до нації через відсутні комунікаційні можливості обтяжливі збори, преференційні

або дискримінаційні послугу, тарифи, приватні чи державні заборони, спрямовані на «управління» характером новин». Меморандум містив пропозиції щодо включення конкретних правових питань до програми діяльності Ліги Націй. З боку американської «Ассошіейтед Прес» у тому ж 1919 р. надійшла пропозиція про включення до Паризької мирної угоди гарантій свободи преси [18, с. 89-90].

Ліга Націй, у відповідь на зазначені пропозиції, включила зазначене питання в свою програму конференції.

Конференція експертів преси була організована Радою Ліги в Женеві в 1927 р. У ній взяли участь більше 60 представників телеграфних агентств, газет і міжнародних професійних організацій, а також офіційних представників урядових друкованих підрозділів. У ході роботи конференції були підготовлені резолюції, що містять законодавчі формулювання для закріплення свободи преси, які були спрямовані до Ради та Асамблеї Ліги Націй.

У 1932 р. Асамблея прийняла резолюцію, що закликала вивчити можливі правові засоби для сприяння вільній пресі, зокрема «шляхи вирішення складних питань стосовно поширення неправдивої інформації, здатної зашкодити миру і доброму взаєморозумінню між націями». На цей заклик були отримані відповіді від професійних організацій з 16 країн, а також від Міжнародної Асоціації журналістів, акредитованої при Лізі Націй. Зазначені організації представили на розгляд документ з пропозиціями про превентивні та компенсаційні заходи для вирішення проблеми неправдивих повідомлень. Основний акцент у пропозиціях становили гарантії фінансової та редакційної незалежності преси, розширення доступу до інформації.

Міжнародна федерація журналістів виступила з пропозицією, що містила сім ключових пунктів, зокрема вказавши, що відповідальність журналістів жодного разу не повинна обмежувати свободу преси, і що журналісти відкидають одноголосно будь-яку ідею обмежень незалежно від будь-яких аргументів щодо цензури міжнародних новин.

Під час конференцій урядових друкованих підрозділів (бюро) і

представників преси, що відбулися під егідою Ліги Націй в 1932 р. в Копенгагені і в 1933 р. в Мадриді, проблема міжнародного поширення неправдивих новин, шляхів і способів їх припинення була основним питанням обговорення.

Ліга Націй, визнаючи цінність фільмів і потенціал радіомовлення, організувала конференції, на яких були прийняті Конвенція про сприяння міжнародному обміну фільмами освітнього характеру (1933) і Конвенція про використання радіомовлення в інтересах миру (1936).

Остання із згаданих конвенцій набула чинності в 1938 р.. Сторони Конвенції висловили бажання «запобігати використанню мовлення способом, несумісним з ідеалами миру і взаєморозуміння між націями».

Подальші зусилля для вирішення питань свободи інформації на міжнародному рівні були зроблені вже після закінчення Другої Світової війни.

На першій сесії Генеральної Асамблеї в 1946 р. була прийнята Резолюція про проведення всесвітньої конференції з питань свободи інформації та висловлено заклик до ЕКОСОР організувати зазначену конференцію з метою формування думки щодо «прав і обов'язків, а також застосовуваної практики, які повинні бути включені в концепцію свободи інформації».

В червні 1946 р. на своїй другій сесії ЕКОСОР уповноважила Комісію з прав людини створити підкомісію зі свободи інформації та преси з метою вивчення прав, обов'язків і практики для включення в концепцію свободи інформації та подання відповідної доповіді Комісії.

На своїй першій сесії в травні–червні 1947 р. підкомісія обговорила свій порядок денний на 3-річний період роботи, а на другій, у січні 1947 р. До розгляду внесли пропозиції щодо статей міжнародної конвенції для забезпечення кореспондентам газет більшого доступу до новин і більшої свободи для їх передач.

Конференція також рекомендувала ЕКОСОР продовжити роботу Підкомісії зі свободи слова в рамках Комісії з прав людини. У квітні 1949 р. Був обраний новий склад Підкомісії і вона почала свою роботу зі складання

програми на трирічний період. У зазначеній програмі першим пунктом було зазначено дослідження адекватності новин, доступних для народів світу, та існуючих перепон свободі інформації. На 4-й сесії, що відбулася в травні 1950 р. в Монтевідео, підкомісія розробила проект міжнародного кодексу етики для інформаційного персоналу (англ. Draft International Code of Ethics for Information Personnel), а також прийняла низку резолюцій [19, с. 171].

Зазначені документи були направлені для коментарів міжнародним професійним організаціям, після отримання яких, підкомісія на своїй останній 5-й сесії в березні 1952 р. доопрацювала проект кодексу і направила його Комісії з прав людини. Мандат підкомісії не був продовжений, були також відхилені пропозиції щодо створення групи експертів для доопрацювання проектів.

Замість цього, Комісія призначила доповідача зі свободи інформації з терміном дії мандата в один рік.

У свою чергу, робота над третім проектом була припинена на період до затвердження проекту Пакту про права людини. Починаючи з 7 квітня 1949 р., 3-й комітет ГА ООН розглядав два проекти конвенцій розроблених на конференції ООН про свободу інформації у березні–квітні 1948 р., а саме: щодо збору та міжнародної передачі новин і конвенції про затвердження міжнародного права спростування. При цьому було запропоновано об'єднати обидва проекти в одному документі – «Конвенції про міжнародну передачу новин і право на спростування».

Цікавим для розуміння позиції західних країн на цій конференції є також звіти зовнішньополітичного відомства Канади. У Женеві канадська делегація проголосувала за проекти обох конвенцій, але зробила застереження щодо статті 4 першої конвенції, яка передбачала можливість попередньої цензури в мирний час («вільне розповсюдження новин, крім випадків в інтересах «національної військової безпеки»), а також що до статті 9 проекту конвенції про «обов'язки інформаційних агентств та іноземних кореспондентів доповідати факти без дискримінації» [20, с. 48].

Останнє формулювання викликало заперечення на тій підставі, що покладання обов'язків на кореспондентів призведе до тоталітарної практики інструктування кореспондентів, про що вони повинні писати.

Комісія з прав людини на своїй 6-ї сесії у березні–травні 1950 р. підготувала проект статті про свободу інформації для включення в проект Пакту і передала його на розгляд Генеральної Асамблеї разом з пропозицією створити ad hoc комітет для доопрацювання тексту проекту конвенції про свободу інформації.

Такий комітет був створений Генеральною Асамблеєю на 5-й сесії у вересні–грудні 1950 р. Проект конвенції був направлений на початку 1951 р. в ЕКОСОП для подальшого поширення і отримання коментарів від держав. На 13-й сесії в липні–вересні 1951 р. ЕКОСОП розглянула доповідь ad hoc комітету і пропозиції 19 держав, але прийняти рішення про затвердження проекту конвенції не змогла.

Таким чином, в 1952 р. фактично була припинена робота над кодифікацією питань свободи інформації, розпочата в ООН в 1948 р. При цьому виконана робота все-таки дала певний результат.

Конвенція про права дитини, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 20 листопада 1989 р., передбачає права дитини на свободу вираження своїх поглядів, що включає свободу шукати, одержувати і поширювати інформацію та ідеї будь-якого типу, незалежно від кордонів в усній, письмовій чи друкованій формі, у формі творів мистецтва чи за допомогою інших засобів на вибір дитини (стаття 13), свободу думки, совісті і віросповідання (стаття 14), право дитини на свободу об'єднань та свободу мирних зібрань (стаття 15), право на приватність (стаття 16), свободу засобів масової інформації, доступ дитини до інформації, спрямованої на сприяння соціальному, духовному і моральному благополуччю, а також здоровому фізичному і психічному розвитку дитини, передбачає також захист дитини від інформації і матеріалів, що завдають шкоди її благополуччю (стаття 17).

Конвенція про права інвалідів, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН

13 грудня 2006 р., дає таке визначення поняття «комунікація» – «використання мов, текстів, абетки Бройля, тактильного спілкування, великого шрифту, доступних мультимедійних засобів, так само як друкованих матеріалів, аудіо засобів, звичайної мови, читців, а також підсилювальних і альтернативних методів, способів і форматів спілкування, включаючи доступну інформаційно-комунікаційну технологію» [21, с. 72].

Стаття 9 Конвенції з метою надання інвалідам можливостей вести незалежний спосіб життя й усебічно брати участь у всіх аспектах життя покладає на держави обов'язок вживати належних заходів для забезпечення інвалідам доступу нарівні з іншими до фізичного оточення, до транспорту, до інформації та зв'язку, включаючи інформаційно-комунікаційні технології і системи, а також до інших об'єктів і послуг, відкритих або які надаються для населення як в міських, так і в сільських районах. Заходи, які включають виявлення й усунення перешкод і бар'єрів, що заважають доступності, повинні поширюватися, зокрема: а) на будівлі, дороги, транспорт та інші внутрішні та зовнішні об'єкти, включаючи школи, житлові будинки, медичні установи та робочі місця; б) на інформаційні, комунікаційні та інші служби, включаючи електронні та екстрені служби.

На виконання статті 21 Конвенції з забезпечення інвалідів можливістю користуватися правом на свободу вираження поглядів і переконань, включаючи свободу пошуку, отримання і поширювати інформацію та ідеї нарівні з іншими, користуючись за своїм вибором усіма формами спілкування, визначеними у статті 2 Конвенції, держави вживають усіх належних заходів, включаючи:

а) постачання інвалідів інформацією, призначеною для широкої публіки, у доступних форматах і з використанням технологій, що враховують різні форми інвалідності, своєчасно і без додаткової плати;

б) прийняття та сприяння використанню в офіційних зносинах: жестових мов, абетки Бройля, підсилювальних і альтернативних способів спілкування й усіх інших доступних способів, методів і форматів спілкування за вибором інвалідів;

- с) активне спонукання приватних підприємств, що надають послуги широкій публіці, зокрема через мережу Інтернет, до надання інформації та послугу доступних і придатних для інвалідів форматах;
- д) спонукання засобів масової інформації, в тому числі тих, що надають інформацію через мережу Інтернет, до перетворення своїх послуг на доступні для інвалідів;
- е) визнання і заохочення використання жестових мов.

Рада ООН з прав людини на своїй 16-й сесії в 2011 р. Прийняла резолюцію, в якій, посилаючись на Декларації про ліквідацію всіх форм нетерпимості та дискримінації на основі релігії або переконань, а також резолюцію 14/11 Ради з прав людини від 18 червня 2010 р. Та інші резолюції про ліквідацію всіх форм нетерпимості та дискримінації на основі релігії або переконань, які були прийняті Генеральною Асамблеєю та Комісією з прав людини, знову нагадала, що всі, у тому числі особи, що належать до релігійних меншин, повинні мати можливість жити безпечно і вільно здійснювати своє право на свободу релігії або переконань.

Проведений огляд джерел свободи інформації в міжнародному праві захисту прав людини дозволяє стверджувати, що свобода інформації є фундаментом демократичного суспільства і особистої свободи людини.

Право на свободу інформації включає в себе як політичні, так і громадянські права, і в силу цього, не є однорідним за правовим змістом, що викликано нерівністю інтересів, що лежать в його основі.

Аналіз нормативного масиву інституту свободи інформації підтверджує тезу про нерозривність свободи інформації та контролю дотримання її рамок, визначених міжнародним правом. А це вимагає врахування можливих або наявних наслідків від поширення того чи іншого інформаційного змісту(контенту), бо саме комунікація, у більшості випадків, є визначальною для настання чи ненастання юридичних наслідків [22, с. 380].

В жовтні 2003 року в Женеві відбувся перший етап Всесвітнього саміту з питань інформаційного суспільства (WSIS). В прийнятій на саміті Женевській

Декларації принципів зазначено, що мережа Інтернет розвинулась в загальнодоступний глобальний засіб і що управління його використанням повинне стати одним з основних питань порядку денного інформаційного суспільства.

Представники народів світу, які зібралися в Женеві 10–12 грудня 2003 року відзначили, що міжнародне управління мережею Інтернет повинне бути прозорим і демократичним, та здійснюватися на багатосторонній основі, тобто при повній участі всіх заінтересованих сторін, а саме:

- державних органів;
- приватного сектору;
- громадянського суспільства;
- міжнародних організацій.

Управління мережею Інтернет повинне:

- забезпечувати справедливий розподіл ресурсів;
- полегшувати доступ для всіх;
- гарантувати стабільне і захищене функціонування Інтернету;
- враховувати багатомовність [22, с. 6].

Управління мережею охоплює як технічні питання, так і питання державної політики, і в ньому повинні брати участь усі заінтересовані сторони і відповідні міжурядові і міжнародні організації.

В Женевській Декларації принципів визнано, що суверенним правом держав є політичні повноваження, які стосуються питань державної політики, що мають відношення до Інтернету. Держави також мають права й обов'язки у відношенні до міжнародних питань державної політики, які стосуються Інтернету.

Зазначено, що приватний сектор повинен продовжувати відігравати важливу роль у розвитку Інтернету – як у технічній, так і в економічній сфері;

Відповідно до рішень Женевського етапу ВСІС Генеральний секретар ООН Кофі Аннан заснував робочу групу з управління Інтернетом (РГУІ) у рамках відкритого для всіх процесу, що забезпечив механізм для участі

державних органів, приватного сектору і громадянського суспільства як із тих країн, що розвиваються, так і з розвинутих країн. Мандатом РГУІ було визначено вивчення питання про управління Інтернетом і представлення до 2005 року пропозицій щодо відповідних дій.

В червні 2006 року РГУІ опублікувала звіт, в якому запропонував таке робоче визначення поняття «управління Інтернетом»:

Управління мережею Інтернет – це розробка і застосування державними органами, приватним сектором і громадянським суспільством, у рамках їх відповідних ролей, спільних принципів, норм, правил, процедур прийняття рішень і програм, що формують розвиток і використання Інтернету.

До областей державної політики робочою групою було віднесено такі чотири питання:

а) що стосуються інфраструктури і управління найважливішими Інтернет-ресурсами, включаючи [23, с. 170]:

- адміністративне управління системою імен доменів і адресами Інтернет-протоколу (IP-адресами);
- управління системою кореневих серверів;
- технічні стандарти;
- однорангова взаємодія та з'єднання комп'ютерів;
- інфраструктура телекомунікацій, включаючи інноваційні і конвергентні технології;
- переведення мереж у багатомовний режим.

б) що стосуються застосування мережі Інтернет, включаючи:

- спам;
- мережну стабільність і безпеку;
- кіберзлочинність.

в) пов'язані з мережею Інтернет, але мають наслідки, що виходять за рамки Інтернету, наприклад питання:

- прав інтелектуальної власності;
- свободи слова і незаконного контенту;

- захисту особової інформації і права на приватне життя;
- прав споживачів;
- міжнародної торгівлі.

г) питання, що стосуються різних аспектів розвитку управління Інтернетом, зокрема підвищення компетентності в країнах, що розвиваються.

Робоча група визначила роль і обов'язки державних органів:

- розробка, координація і здійснення державної політики на національному рівні;
- розробка і координація політики на регіональному і міжнародному рівнях;
- створення сприятливих умов для розвитку інформаційних і комунікаційних технологій (ІКТ);
- наглядові функції;
- розробка і прийняття законів, положень і стандартів;
- розробка типових договорів;
- створення прикладів найкращої практики;
- сприяння підвищенню компетентності – як у сфері ІКТ, так і за допомогою ІКТ;
- сприяння науковим дослідженням і дослідно-конструкторським розробкам в області технологій і стандартів;
- сприяння доступу до послуг у сфері ІКТ;
- боротьба з кіберзлочинністю;
- розвиток міжнародного і регіонального співробітництва;
- заохочення розвитку інфраструктури і прикладень ІКТ;
- вирішення загальних питань розвитку;
- сприяння багатомовності і культурному різноманіттю;
- врегулювання спорів та арбітраж.

РГУІ запропонувала створити глобальний багатосторонній форум для вирішення питань державної політики у відношенні Інтернету, а також чотири

варіанти організаційних моделей управління Інтернетом, які б доповнювали роботу форуму:

Модель 1. Створення Глобальної ради з Інтернету (ГРІ), що складалася б із членів, призначуваних урядами з належним урахуванням представництва кожного регіону і при участі інших заінтересованих сторін. Ця рада виконувала б функції міжнародного управління мережі Інтернет, які у даний час виконує Міністерство торгівлі Сполучених Штатів Америки.

Крім того, рада замінила б собою Урядовий консультативний комітет ІКАНН (УКК) [24].

В цій моделі ГРІ має бути пов'язаною з ООН, а реформована й інтернаціоналізована ІКАНН має бути підзвітною раді.

Модель 2. Передбачає зміцнення ролі УКК ІКАНН для зняття стурбованості деяких урядів щодо конкретних питань. Ця модель виключає наявність будь-якої конкретної наглядової організації.

Модель 3. Оскільки, уряд якої-небудь однієї країни не повинен грати пануючої ролі в міжнародному управлінні мережею Інтернет, вирішувати політичні питання, що зачіпають національні інтереси могла би Міжнародна рада з Інтернету (МРІ), особливо з урахуванням компетенції ІКАНН. Цей новий орган міг би замінити УКК ІКАНН.

Модель 4. Передбачає створення трьох структур:

– Глобальної ради з політики Інтернету (ГРПІ), в якій брали б участь представники урядів, і яка займалася б розробкою державної політики і приймала рішення з питань міжнародної державної політики у відношенні Інтернету. Участь приватного сектору і громадянського суспільства в раді передбачається в якості спостерігачів.

– Всесвітньої корпорації з присвоєння імен і номерів в Інтернеті (ВІКАНН), яка була б створена шляхом реформування й інтернаціоналізації ІКАНН.

– Глобальний форум з управління Інтернетом (ГФУІ).

Питання управління Інтернетом були виділені в окремий розділ прийнятої в Тунісі під час другого етапу ВСІС в листопаді 2005 року Туніської програми для інформаційного суспільства.

В цій програмі мережу Інтернет названо центральним елементом інфраструктури інформаційного суспільства, а управління Інтернетом – основним питанням порядку денного інформаційного суспільства.

Представники народів світу, що зібралися в Тунісі 16–18 листопада 2005 року для проведення другого етапу ВСІС, запропонували Генеральному секретареві ООН скликати і провести в рамках відкритого для всіх процесу засідання нового органу для ведення політичного діалогу за участю багатьох заінтересованих сторін за назвою Форум з питань управління Інтернетом (ФУІ).

Такий форум було проведено в Афінах, Греція, протягом чотирьох днів з 30 жовтня по 2 листопада 2006 року.

Участь у форумі прийняла українська делегація, яку очолив заступник Міністра транспорту та зв'язку України Леонід Нетудихата. До делегації також увійшли представники Секретаріату Кабінету Міністрів України, Державного департаменту з питань зв'язку та інформатизації (Держзв'язку), Департамент спеціальних телекомунікаційних систем та захисту інформації Служби безпеки України (ДСТЗІ СБУ), Національної комісії з питань регулювання зв'язку (НКРЗ) України, а також Інтернет асоціації України (ІнаУ). Роботі делегації сприяв Надзвичайний і Повноважний України у Грецькій Республіці Валерій Цибух.

У відповідності з Туніською програмою для інформаційного суспільства загальною темою форуму визначена тема «Управління Інтернетом для розвитку», при цьому підвищення компетентності визначено в якості «перехресного» пріоритету [25, с. 27-28].

В перший день вранці відбулася церемонія відкриття в якій, зокрема, взяли участь і виступили К. Караманліс – Прем'єр-міністр Греції, М. Ляпіс – Міністр транспорту та зв'язку Греції, Н. Десаї – радник Генерального секретаря ООН з питань управління Інтернетом, Й. Уцумі – Генеральний секретар

Міжнародного союзу електрозв'язку, Т. Комел – Міністр зв'язку та ІКТ Єгипту, В. Редінг – Комісіонер Європейської комісії з питань інформаційного суспільства і медіа, Г. Себбан – Генеральний секретар Міжнародної торгово-промислової палати.

В той же день проведено загальну сесію з політичним діалогом за участю багатьох заінтересованих сторін для визначення сфери спільних тем для подальших дискусій протягом наступних трьох днів.

На другий день розглянуто широке питання відкритості (свобода слова, вільного потоку інформації, ідей і знань) і безпеки (захист користувачів від спаму, фішінгу і вірусів, захист недоторканості приватного життя).

На третій день розглянуті питання різноманіття (IDN – міжнародні імена доменів, які включатимуть літери місцевих алфавітів, питання місцевого контенту) і доступу (вартість міжз'єднань, експлуатаційна і технічна сумісність та відкриті стандарти).

Паралельно з пленарними сесіями проведено 36 секційних засідань.

Під час четвертого дня оглянута робота попередніх трьох днів і заслухано підсумковий виступ головуєчого з оглядом підсумків Афінської зустрічі, методів роботи Форуму і завданнями для наступної зустрічі та порядку денного в Ріо-де-Жанейро.

Мандат форуму, викладений в параграфі 72 Туніської програми для інформаційного суспільства не передбачав прийняття форумом договірних текстів, таких як рішення або резолюції. Проте учасниками форуму, крім доповідей під час пленарних та секційних засідань було надано в якості внесків на форум 43 матеріали. Хоча ці матеріали потребують ретельного аналізу і осмислення, форум, виконав свою функцію, зокрема, як трибуни для ведення політичного діалогу за участю багатьох заінтересованих сторін, для обміну інформацією і прикладами найкращої практики і використання повною мірою компетенції академічних, наукових і технічних спільнот, для підвищення компетентності в області управління Інтернетом [26, с. 235].

Таким чином, можна підсумувати, що перший етап – розбудова основ

правового регулювання інформаційного обміну (1965-1980 рр.): створення та розвиток мережі Інтернет в США відбувалось на підставі відповідних положень, що затверджувались урядовими агентствами, та договорів щодо використання мережі.

Другий етап – розробка основ міжнародно-правового регулювання обміну електронними даними (1980-1994 рр.). В цей період було усвідомлено та визнано на міжнародному рівні існування глобальної комп'ютерної мережі та здійснено заходи зі сприяння їх розвитку.

Третій етап – становлення системи регулювання мережі Інтернет на рівні міжнародних неурядових організацій (1994-1999 рр.), після делегування США повноважень щодо призначення доменних імен і IP-адрес Інтернет Корпорації з призначення імен і номерів (ICANN).

Четвертий етап – розвиток процесу багатостороннього регулювання Інтернет-відносин (засобами міжнародних урядових і неурядових організацій), що розпочався у 1999 р.

РОЗДІЛ 2

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ МЕРЕЖЕЮ ІНТЕРНЕТ

2.1. Основні завдання та принципи регулювання

Сучасні теорії становлення інформаційного світу тісно пов'язані із розумінням важливості інформації, із можливістю забезпечити усі елементи життя відповідним рівнем знань і можливістю отримати ці знання. Розвиток технологічних, технічних процесів у суспільстві продовжується і неминуче пов'язаний із задоволенням потреб людства. Проте все чіткіше вимальовується необхідність у інформаційному забезпеченні економіки, політики, суспільних відносин. Більшість людей пов'язують етап формування інформаційного суспільства із розвитком всесвітньої інформаційної мережі – Інтернет.

Багато зарубіжних учених у своїх роботах доводять, що людство вступило в еру інформаційних відносин. Вивчивши теорії Е. Тофлера, М. Кастельса, Ф. Уебстера, Д. Бела, можна зрозуміти еволюційні перетворення у суспільних відносинах, економіці, побуті.

Зазначимо, що проблеми правового регулювання Інтернет постійно стають темою диспутів. Одні говорять про неможливість правового регулювання Інтернет, про те, що фактично сама мережа створювалася для вільного доступу та спілкування без правових обмежень, а основні правила поведінки в мережі Інтернет встановлюються самими учасниками цих суспільних відносин. Тобто йдеться про саморегулюючу систему, яка має виключно внутрішні правила поведінки, прописані у різних кодексах поведінки, правилах користування [27, с. 17].

Даними підходами до регулювання суспільних відносин у мережі заперечується провідна роль держави у забезпеченні правопорядку та встановленні певних правил – законів. Такий підхід щодо ролі держави у регулюванні мережі Інтернет та встановленні законодавчого регулювання пов'язаний з генезисом мережі.

У більшості країн світу мережа Інтернет розвивалась академічними

спільнотами, які розробляли та використовували внутрішні регулятивні інструменти. Досить незначне поширення та чіткі внутрішні правила поведінки давали можливість регулювати суспільні відносини на перших етапах розвитку мережі Інтернет.

Проте, поява та бурхливий розвиток комерційних відносин у мережі Інтернет, створення умов для вільного широкого доступу всіх людей, з різними намірами, бажаннями, особливостями виховання тощо загострили проблеми суспільного регулювання взаємозв'язків між окремими громадянами, групами осіб.

Виникла потреба в регулюванні суспільних відносин, пов'язаних із підприємницькою діяльністю, із обігом цифрових продуктів (аудіо, відео, програмного забезпечення).

Серед перших спроб нормативно-правового узагальнення питань розвитку мережі Інтернет було обрано визначення принципів управління Інтернетом, що повинно закласти юридичне підґрунтя для подальшого нормативно-правового забезпечення тих чи інших інформаційних суспільних процесів і відносин. Принципи управління мережі Інтернет розроблялись як на національному, так і міжнародному рівні.

У мережі почали надаватися платні послуги. Усе це стало причиною необхідного впливу держави на правове регулювання суспільних відносин у Інтернет. Академічні групи, які на першому етапі забезпечували правила поведінки, уже не в змозі їх підтримувати.

Це пов'язано із багатьма чинниками:

1. великою кількістю користувачів;
2. великою кількістю інформації, яка постійно створюється, зберігається, накопичується, використовується в Інтернет;
3. неможливістю реально вплинути на окремі негативні тенденції суспільних відносин в мережі;
4. небажанням окремих груп врегулювати ці відносини з метою більшого залучення користувачів;

5. протидія правовому регулюванню суспільних відносин в мережі Інтернет з метою отримання неконтрольованих прибутків тощо. Водночас, Інтернет не має чітко виражених державних кордонів, без особливих зусиль за допомогою спеціальних програм (наприклад, ICQ, KIP та інші) можна вільно вести діалог з користувачами Інтернет із будь-якої точки світу, переказати електронні гроші можна в будь-яку точку світу, не виходячи із власного будинку (і що є важливо – без допомоги банківських установ) [28].

Тому класична форма правового регулювання суспільних відносин, що виникли в сфері застосування Інтернет, вже не є ефективною. Саме застосування правової системи в межах однієї держави значно звужує, а інколи практично унеможлиблює визначення юрисдикційної приналежності конкретного правочину.

Усе це негативно впливає на «віртуальне середовище», у якому досить часто спостерігається деліктна поведінка окремих користувачів, що не сумісна з основами суспільної моралі людства.

Щодо правового регулювання суспільних відносин у мережі Інтернет, пов'язаних з приватноправовими відносинами, то необхідно відзначити, що існує декілька правових конструкцій, які забезпечують необхідну систему правового застосування.

Насамперед, це стосується юрисдикції правового регулювання тих чи інших суспільних відносин, пов'язаних із застосуванням мережі Інтернет.

Очевидною є потреба у застосуванні законів міжнародного приватного права до цих відносин і взяття за основну колізійної прив'язки – закону найбільш тісного зв'язку наслідків з правовою системою.

Застосування цієї колізійної норми дозволить уникнути необхідності встановлення місця реєстрації тієї чи іншої доменної адреси, встановлення юрисдикції у відносинах, коли реєстрація сайту здійснена за межами України, а правопорушник знаходиться в межах юрисдикції України та дії, які є деліктними, були здійснені на території України і, відповідно, наслідки здійснення таких деліктних відносин також найбільше прив'язані до

української правової системи.

Поєднання класичних методів правозастосування на міжнародному рівні може значно полегшити вирішення багатьох юридичних колізій у сфері регулювання суспільних відносин у мережі Інтернет.

Проте є такі суспільні відносини, які не можна врегулювати сучасними правовими нормами. Розвиток науки та техніки, поява нових суспільних відносин, поява нових термінів, поява нових об'єктів правового регулювання зобов'язують встановлювати нові правила відносин у суспільстві. На нашу думку, врегулювання правового забезпечення суспільних відносин у всесвітній мережі Інтернет можливе через створення наддержавного конгломерату інститутів управління, типові закони якого будуть регулювати суспільні відносини в мережі Інтернет та імплементуватись до національних законодавств [29, с. 108-109].

Дані закони стануть основою міжнародного віртуального права.

Міжнародний досвід правового регулювання показує, що для створення нормативних документів і якихось конкретних рішень у сфері управління Інтернетом дуже важливо дотриматися принципу порівняння. З юридичного погляду, проблеми правового регулювання Інтернет можна розділити на дві великі групи:

- 1) технічне регулювання, пов'язане з визначенням основних принципів та параметрів роботи мережі;
- 2) регулювання відносин, що виникають при використанні Інтернет в діяльності фізичних та юридичних осіб.

У доповіді робочої групи з управління Інтернет (Шато де Боссі, 2005 рік) подано визначення поняття управління Інтернет: «Управління Інтернетом являє собою розробку та застосування урядами, приватним сектором і громадянським суспільством, при виконанні ними своєї відповідної ролі, загальних принципів, норм, правил, процедур ухвалення рішень і програм, що регулюють еволюцію і застосування Інтернету».

Тобто із визначення поняття «управління Інтернетом» чітко можна

виділити дві складові, що передбачають управлінський процес у сфері суспільних відносин, пов'язаних з мережею Інтернет.

По-перше, це розробка та застосування загальних принципів, норм, правил і процедур прийняття рішень, що регулюють еволюцію та використання Інтернет урядами держав, громадянським суспільством та приватним сектором при виконанні ними своїх функцій, а по-друге – розробка та запровадження програмного забезпечення для виконання функцій управління мережею Інтернет.

Дане визначення передбачає державний контроль за суспільними відносинами в мережі Інтернет. Багато противників виступають саме за недопущення здійснення контролю з боку державних органів, мотивуючи це свободою та таємницею листування, захистом конфіденційності учасників Інтернет та іншими особистими правами громадян.

Кожна сторона наводить багато аргументів за і проти державного контролю в Інтернет, проте, мабуть, необхідно говорити не про державне регулювання тих чи інших суспільних відносин в Інтернет, а саме про межі втручання та глибину моніторингу особистого контенту інформації державними органами [30, с. 341-342].

«Управління Інтернетом» є новим терміном, який виник на зламі тисячоліть та був офіційно затверджений всесвітніми самітами інформаційного суспільства у 2003 та 2005 роках. На сьогодні цей термін є дуже поширеним і асоціюється із координацією технічних стандартів, експлуатацією критично важливої інфраструктури, розвитком та регулюванням законодавства на всіх рівнях та із кількома міжнародними організаціями, які є лідерами у певних сферах управління мережею Інтернет.

Як процес, управління мережею Інтернет на сьогодні проходить етап свого формування у певну організаційну єдність на базі кількох провідних міжнародних організацій, до яких відносяться ICANN, IANA, ISOC, IETF, IGF та інші.

Дані організації використовують підхід багатоаспектного формування

системи управління мережею Інтернет, базуючись на підходах Й. Бенклера, який зазначав, що управління мережею Інтернет як єдиним утворенням є практично неможливим і повинно бути розділене на сфери впливу, провідними із яких є технічна, інфраструктурна та змістовна.

Глави держав та урядів звернулися до Генерального секретаря ООН з проханням створити Робочу групу з управління використанням Інтернет з метою підготовки документа, що став основою для переговорів на другому етапі в Тунісі. Вони признали важливість Інтернету.

2.1. Міжнародні акти та угоди, які регулюють питання Інтернету

У прийнятій у Женеві Декларації Принципів було зазначено, що Інтернет є одним із головних елементів інфраструктури нового інформаційного суспільства, однак існують різні думки відносно прийнятності діючих інститутів і механізмів для управління процесами та вироблення політики стосовно глобального Інтернету.

На засіданні Всесвітнього саміту з питань інформаційного суспільства у Женеві в 2003 році було створено Робочу групу управління Інтернетом (РГУІ). Робочій групі з управління Інтернетом було доручено вивчити «питання про управління використанням Інтернет і надати пропозиції для прийняття рішення відносно організації управління використанням Інтернет».

Крім того, перед Робочою групою, як координатором робіт щодо управління Інтернетом, були поставлені наступні завдання [31, с. 205]:

1. запропонувати робоче визначення «управління використанням Інтернет», підготувавши аналітику та основні принципи даної дефініції;
2. дослідити та визначити основні питання державної політики, які відносяться до управління використанням Інтернет;
3. сформулювати єдиний підхід щодо розуміння ролі та сфери відповідальності органів державного управління, існуючих міжнародних організацій, а також приватного сектору та суспільних організацій.

Робочою групою управління Інтернетом було визначено основні напрями роботи, та згруповано основні проблемні питання за напрямками: справедливий розподіл ресурсів; доступ для всіх; стабільне та надійне функціонування Інтернет; багатомовність і контент.

Після більш глибокого вивчення проблем Інтернету та проведення Другої зустрічі Робочої групи управління Інтернетом були також визначені напрямки щодо перспектив розвитку управління Інтернет:

1. питання стосовно інфраструктури та управління обмеженими ресурсами Інтернет, включаючи управління системою назв доменів та адресами IP, керування системою корневих серверів, технічні стандарти, однорангову мережу та міжмережеві з'єднання, інфраструктуру електрозв'язку, у тому числі інноваційні та конвергентні технології, а також багатомовність;

2. питання, що стосуються використання Інтернет, включаючи спам, безпеку мереж і кіберзлочинність;

3. питання, що стосуються Інтернет, однак сфера дії яких виходить за рамки Інтернет, коли існують організації, які відповідають за такі питання як, право інтелектуальної власності чи міжнародна торгівля;

4. питання, що стосуються управління використанням Інтернет у аспекті розвитку, зокрема нарощування потенціалу у країнах, що розвиваються.

Питання управління Інтернетом займають ключове місце в сучасній міжнародній політиці. Завдячуючи першому і другому етапам ВСІС, у Женеві у 2003 р. і в Тунісі у 2005 р.

Відповідно, мається актуальне визначення поняття «управління Інтернетом», яке хоча й досить абстрактне, але принципово вимагає врахувати інтересів усіх зацікавлених сторін, що беруть у ньому участь: «Управління Інтернетом являє собою розробку та застосування урядами, приватним сектором та громадянським суспільством, при виконанні ними своїх відповідних ролей, загальних принципів та норм, правил, процедур прийняття рішень і програм, які визначають еволюцію та застосування Інтернету».

Як вже зауважували, перші спроби визначити принципи управління

Інтернетом на міжнародному рівні були зроблені на ВСІС. Робоча група з управління Інтернетом (РГУІ) була заснована Генеральним секретарем ООН на підставі мандату, наданому йому в ході першого етапу ВСІС [32, с. 96].

РГУІ було запропоновано дослідити та подати до 2005 р. відповідні пропозиції з управління мережею Інтернет, що стосуються наступних питань: розробка робочого визначення управління Інтернетом; виявлення питань державної політики, які відносяться до управління Інтернетом; формування єдиного розуміння відповідної ролі та сфери відповідальності державних органів управління, існуючих міжнародних організацій та інших форумів, а також приватного сектора та громадянського суспільства як країн, що розвиваються, так і розвинутих.

Проблема інформаційного тероризму обговорювалась і в рамках інших міжнародних та регіональних організацій. Так, у 2007 р. Організацією Економічного Співробітництва та Розвитку було опубліковано Доповідь щодо законодавчих рішень стосовно «кібертероризму» в рамках внутрішнього законодавства окремих країн. Організацією Азіатсько-тихоокеанського співробітництва було оприлюднено Заяву про боротьбу із тероризмом та сприяння зростанню, в якій питання інформаційної безпеки були винесені окремим розділом.

У 2004 р. Рада Міністрів Організації з безпеки та співробітництва в Європі прийняла рішення № 3/04 «Боротьба з використанням Інтернету в терористичних цілях», в якому йшлося про масштабність використання мережі Інтернет терористичними організаціями для організації терористичних актів, збору фінансів, вербування прихильників та пропаганди і підбурювання до вчинення терористичних дій. Відповідно до цього документа держави зобов'язались обмінюватись інформацією про використання Інтернету в терористичних цілях та про стратегії боротьби з цим явищем. Також у 2004 р. було проведено спеціальну нараду ОБСЄ про взаємозв'язок між расистською, ксенофобською й антисемітською пропагандою в Інтернеті та злочинами, здійсненими на підставі ненависті [33, с. 28].

У 2005 р. відбувся експертний семінар ОБСЄ щодо боротьби з використанням Інтернету у терористичних цілях, а у 2006 р. – спільний експертний семінар ОБСЄ та Ради Європи щодо попередження тероризму. Крім цього, у 2006 р. Радою Міністрів ОБСЄ було прийнято більш розширене рішення № 7/06 «Протидія використанню Інтернету в терористичних цілях».

Цей документ постановив активізувати діяльність ОБСЄ та держав-учасників у сфері протидії використанню мережі Інтернет в терористичних цілях, закликав їх активізувати зусилля для захисту критично важливих інформаційних інфраструктур.

Також у документі державам-учасницям було запропоновано розширити моніторинг веб-сайтів, що мають терористичне чи екстремістське спрямування та активізувати обмін інформацією з цього питання, залучати інститути громадянського суспільства до протидії використанню Інтернету в терористичних цілях та здійснювати обмін інформацією про можливі загрози у зв'язку з таким використанням через Контртерористичну мережу ОБСЄ.

У рамках Ради Європи 23 листопада 2001 р. було прийнято Конвенцію Ради Європи про кіберзлочинність, що врегулювала лише питання відповідальності за кримінальні злочини, пов'язані з комп'ютерними системами і даними, але залишила поза предметом свого регулювання питання відповідальності за інформаційний тероризм. На сьогодні єдиним документом, що регулює питання співробітництва держав у боротьбі з інформаційним тероризмом, є Угода між урядами держав-членів Шанхайської організації співробітництва про співробітництво у сфері забезпечення міжнародної інформаційної безпеки від 16 червня 2009 року.

Ця угода визначає шість основних загроз у сфері міжнародної інформаційної безпеки, однією з яких є інформаційний тероризм, а також напрями співробітництва держав у сфері забезпечення міжнародної інформаційної безпеки [34, с. 123].

Перший із згаданих напрямків спрямований саме на захист технічних «цінностей» Інтернету, таких як універсальність, цілісність та відкритість, що

зафіксовані як принципи управління Інтернетом у Декларації Ради Європи. Інші напрямки відповідають публічно правовим цінностям, таким як боротьба із кіберзлочинністю, а також інтересам користувачів Інтернету, їх правам і свободам. Тобто, «гуманітарним цінностям» Інтернету, що є пріоритетними в діяльності Ради Європи.

Комітет Міністрів Ради Європи у 2011 р. прийняв Декларацію про принципи управління Інтернетом.

Цих принципів десять:

- 1) права людини, демократія та верховенство права;
- 2) багатостороннє управління;
- 3) обов'язки держав;
- 4) сприяння користувачам Інтернету;
- 5) універсальність Інтернету;
- 6) цілісність Інтернету;
- 7) децентралізована організація;
- 8) архітектурні принципи (відкриті стандарти та взаємна сумісність, а також наскрізна природа Інтернету);
- 9) мережева відкритість;
- 10) культурно-мовне розмаїття та розвиток.

Якщо порівняти згадані принципи та Женевську декларацію принципів інформаційного суспільства, то побачимо: в Декларації Ради Європи проголошені принципи притаманні не лише управлінню Інтернетом, а й питанням розвитку інформаційного суспільства, навіть більшою мірою, останнім. При цьому суто «інтернетівськими» є принципи універсальності, цілісності й відкритості, а також архітектурні принципи.

Поряд з технічними принципами функціонування мережі Інтернет, принципами його внутрішньої будови на міжнародному рівні формуються принципи зовнішнього інституційного управління Інтернетом, що пов'язано з глобальною основою Інтернету та його впливом на політичні, соціально-економічні, культурні та багато інших питань, пов'язаних з розвитком людства.

Дослідивши нормативні документи міжнародних та регіональних організацій у сфері регулювання проблеми інформаційного тероризму та існуючі теоретичні й концептуальні підходи до розуміння цього поняття, доходимо висновку, що на даний момент ще не сформовано єдиної термінологічної бази та уніфікованого підходу до розуміння питання інформаційного тероризму [35, с. 301].

Проведений огляд джерел свободи інформації в міжнародному праві дозволяє стверджувати, що свобода інформації є фундаментом демократичного суспільства і особистої свободи людини. Право на свободу інформації включає в себе як політичні, так і громадянські права, атому не є однорідним за правовим змістом, що викликано нерівнозначністю інтересів, які лежать в його основі.

Аналіз нормативного масиву інституту свободи інформації підтверджує тезу про нерозривність свободи інформації та контролю в контексті дотримання рамок, визначених міжнародним правом.

Це вимагає врахування можливих або наявних наслідків від поширення того чи іншого інформаційного змісту (контенту), бо саме комунікація, у більшості випадків, є визначальною для настання чи ненастання юридичних наслідків. Концепція права на комунікацію охоплює питання «доступу та участі», розглядаючи індивідуума не лише як споживача інформаційного продукту, одержувача повідомлень від засобів масової інформації, а як активного учасника суспільної комунікаційної діяльності, що є взаємодією і взаємовпливом у двосторонньому напрямку.

Діяльність ЮНЕСКО у 70-х–90-х роках ХХ ст. у сфері розвитку комунікаційної складової свободи інформації сприяла досягненню компромісу між прихильниками концепцій «вільного потоку інформації» та «нового світового інформаційного і комунікаційного порядку», що проявилось у розробці «Нової комунікаційної стратегії».

Основними здобутками міжнародних політичних процесів в той період стало закладення міжнародно-правового фундаменту для розбудови

глобального інформаційного суспільства на принципах «доступу та участі», що забезпечує також участь громадськості в прийнятті управлінських рішень публічними органами [36, с. 245].

Доступ до Інтернету розглядається як нова парадигма права на комунікацію, як «важливий спосіб реалізації прав, свобод та участі в демократії», «рушій суспільного розвитку», що знайшло закріплення в документах Ради Європи, прийнятих на початку ХХІ століття.

В законодавстві Європейського Союзу право на доступ до Інтернету зафіксоване як універсальна (загальнодоступна) послуга, що кожному гарантується якісно і за доступною ціною.

Сучасна концепція права на комунікацію включає раніше сформульовані доктринальні положення щодо подолання відставання в інформаційній сфері нерозвинутих країн та використання комунікацій в цілях розвитку, що знайшли закріплення в міжнародно-правових документах з питань розвитку інформаційного суспільства, в яких право на комунікацію розглядається як право «цифрової солідарності».

Право на інфокомунікації визнається фрагментарно у різних міжнародно-правових інструментах: договорах в галузі прав людини, в Конвенції Тампере 1998 року в контексті подолання наслідків стихійних лих, в Орхуській конвенції в аспекті забезпечення доступу громадськості до інформації про стан довкілля, в Статуті та Регламентах МСЕ – як право держав-членів насанкціонування інфокомунікацій та негативне зобов'язання утримання від обмеження доступу до ІКТ й Інтернету, а також в актах таких міжнародних організацій, як ЮНЕСКО, ОЕСР та Рада Європи у різних соціально-економічних і політичних контекстах.

У сучасному міжнародному праві питання інфокомунікаційного контролю врегульовані недостатньою мірою. В різних міжнародно-правових актах визначено п'ять видів забороненої інформації, до яких відноситься [37, 89-90]:

- 1) пропаганда війни;

- 2) виступ на користь національної, расової чи релігійної ненависті, що являє собою підбурювання до дискримінації, ворожнечі або насильства;
- 3) пряме та публічне підбурювання до вчинення геноциду;
- 4) пропаганда тероризму. Зобов'язання щодо заборони зазначених видів інфокомунікації мають характер *erga omnes*, що виключає для держав можливість застосування застережень.

Таким чином, виходячи з предмета і мети вищевказаних міжнародно-правових актів:

- 1) норми, що стосуються заборони пропаганди війни, прямого і публічного підбурювання до здійснення геноциду, дискримінації, ворожнечі або насильства, а також заборони дитячої порнографії є нормами загального міжнародного права, обов'язковими для дотримання державами;
- 2) ці норми покладають на усі держави «позитивні» зобов'язання *erga omnes* щодо заборони вищевказаної інформації;
- 3) можливість застосування застережень до цих норм і відступу від них виключаються;
- 4) за порушення цих норм держави несуть відповідальність перед міжнародним співтовариством.

Жодна держава світу не спроможна протистояти загрозі інформаційного тероризму самотужки, враховуючи масштабність його дії та транснаціональний характер. Тому необхідність нормативно-правового врегулювання цієї проблеми на міжнародному рівні, розробка єдиного підходу до розуміння та протидії інформаційному тероризму, а також опрацювання механізмів міжнародного співробітництва й обміну досвідом є ключовими моментами співробітництва усіх держав світу та потребує міжнародної координації.

РОЗДІЛ 3

ІНСТИТУЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ ВРЕГУЛЮВАННЯ ПИТАННЯ УПРАВЛІННЯ МЕРЕЖЕЮ ІНТЕРНЕТ

3.1. Роль міжнародних організацій у розвитку співробітництва держав у сфері управління мережею інтернет

Вперше термін «управління Інтернетом» з'явився в якості гасла у деяких вчених, що працюють в основному в рамках Гарвардського проекту інформаційної інфраструктури в середині 1990-х років. Він визначався як «спеціальний термін», щоб описати деякі управлінські функції, пов'язані з основними ресурсами Інтернету: служба кореневих серверів, прийняття протоколів Інтернету, надання IP-адрес та управління системою доменних імен.

Вже в 1995 році, після того як з'явилося більше десяти мільйонів зареєстрованих доменних імен, стало ясно, що управління цими ресурсами буде виходити за рамки чисто технічної координації [38, с. 287].

У 1997 році Дан Хіт, в той час президент міжнародної професійної організації, яка займається розвитком і забезпеченням доступності мережі Інтернет – Internet Society (ISOC), сказав у своєму виступі в Женеві: «Ми вважаємо, що Інтернету буде потрібно самоврядування, щоб повністю досягти свого потенціалу. Інтернет існує без кордонів, він спрямований в обхід бар'єрів, які зводяться, щоб перешкодити його поширенню – бар'єрів всіх видів: технічних, політичних, соціальних і навіть етичних, правових та економічних.

Жоден уряд не може управляти, регулювати або іншим чином контролювати Інтернет, та й не має цього робити. Більшість урядів, позбавлених від забобонів, скажуть, що вони підтримують дії відповідальних сторін у питаннях самоврядування в мережі Інтернет.

Це не означає, що вони не мають бути залучені, ні, вони просто мають проявляти обережність, щоб не контролювати і не домінувати в силу їх внутрішньої влади». Генеральний секретар Міжнародного союзу електрозв'язку Пекка Тарьянне використовував термін «управління Інтернетом» як синонім

терміну «багатосторонній волонтаризм».

Після 1997 року термін «управління Інтернетом» ставав все більш і більш популярним не тільки серед вчених. Його почали використовувати в офіційній мові уряду США, Європейської комісії та МСЕ. Він став концепцією для управління ядром технічних ресурсів Інтернету приватної Інтернет-корпорації з присвоєнням імен і адрес (ICANN) (www.icann.org), якій були дані повноваження в 1998 році урядом США.

«У багатьох відносинах, – сказав комісар ЄС Ерккі Лііканен (Erkki Liikanen) у своїй промові в квітні 2004 року, – ICANN є унікальним експериментом із саморегуляції. З самого початку уряди очікували від ICANN забезпечення нейтральної платформи для досягнення консенсусу між основними учасниками, які працюють в цій інфраструктурі».

Як наслідок, нечітко визначена концепція управління Інтернетом отримала різні інтерпретації урядів держав. У той час як одні використовували її у вузькому сенсі, говорячи про те, що розвиток глобальної мережі незначно впливає на національний суверенітет, інші в усьому, що пов'язано з Інтернетом, побачили серйозну проблему для своїх національних суверенних прав.

До Всесвітнього саміту з питань інформаційного суспільства (WSIS) два конфліктуючих філософських напрямки досягли небагато чого у своєму розвитку. Хоча ICANN, за підтримки урядів розвинених країн, стверджував, що представляє «Об'єднані округи», деякі країни заявили, що МСЕ, з більшістю країн, що розвиваються, у своєму складі, представляє ООН [39, с. 8].

У обох організаціях були наявні різні ключові моменти бізнесу і лише незначні точки зіткнення - ICANN не був членом сектора МСЕ, МСЕ не мали представників у Раді ICANN. У жовтні 2002 року Повноважна конференція МСЕ у Марракеші прийняла дві резолюції, в яких міститься заклик до посилення ролі національних урядів у державній політиці з питань, пов'язаних з управлінням Інтернетом.

Після конференції стало ясно, що розділення на два табори або «взаємне невігластво» вже не може більше тривати. WSIS ініціював діалог ООН та

«Об'єднаних округів», але проблема не була вирішена. Складність завдань була сформульована комісаром ЄС Ерккі Лііканен (Erkki Liikanen) наступним чином: «Не реальні очікування того, що уряди повністю відійдуть на задній план і залишать управління Інтернетом виключно ринковими силами. Якими б відносними достоїнствами не володіли ініціативи уряду, нас не подякують користувачі Інтернету, якщо будь-яку дію справить негативний ефект, дестабілізуючий базову архітектуру Інтернету [40, с. 6].

Складне завдання для політиків – знайти політичний підхід, який посилить надійність мережі Інтернет, не перешкоджаючи його розвитку, його потенціалу та подальшого зростання».

WSIS створив «Робочу групу з управління Інтернетом» з метою визначення методологічних і методичних основ управління глобальною мережею та формування рекомендацій щодо подальшого її розвитку. Ситуація була узагальнена Генеральним секретарем ООН Кофі Аннаном під час Глобального форуму з управління в Нью-Йорку в березні 2004 року: «Питання багаточисельні і складні.

Навіть визначення того, що ми розуміємо під управлінням Інтернетом, є предметом дискусії. Але у світі є спільна зацікавленість у забезпеченні безпеки і надійності цього нового середовища ... ». Інтернет – не єдине тіло, а мережа мереж, де кінцеві користувачі спілкуються один з одним за допомогою серверів, пов'язаних між собою протоколом TCP/IP.

Іншими словами, технічна нематеріальна інфраструктура – зона файлів в серверах, протоколах, доменні імена – роблять можливим пірінговий (одноранговий) зв'язок і доставку різних послуг від постачальників додатків до користувачів.

Для розуміння наслідків застосування різних стратегій управління мережею важливо уявляти собі основні принципи, які лягли в основу архітектури інтернету. Хоча в основному ця область вже добре описана, даний розділ присвячений чотирьом основним архітектурним принципам, які мають прямий вплив на результативність роботи мережі і, що дуже важливо, на

безпеку: можливості наскрізного з'єднання і забезпечення «прозорості», ієрархічності, розподіленості і мобільності, локальності і автономності. Наскрізне підключення і «прозорість».

Принцип наскрізного підключення є основним архітектурним принципом Інтернету. Дотримання принципу наділення точок підключення функціональністю для виконання наскрізних завдань призводить до створення прозорої мережі, в якій пакети не фільтруються і не змінюються при передачі за маршрутом. Ця прозорість, у свою чергу, є одним з ключових вимог для забезпечення наскрізної зв'язності елементів мережі [41, с. 85-86].

Сучасні механізми безпеки, які покладаються на довірені хости, що зв'язуються між собою по захищених каналах без проміжного втручання, дозволяють мережам підтримувати електронну комерцію, конфіденційний зв'язок і безліч інших подібних послуг. Принцип наскрізного підключення є фундаментальним для безпеки в Інтернеті і основою, на якій побудовано протоколи безпеки в Інтернеті. Ієрархічність. Інтернет-додатки побудовано з набору слабо пов'язаних компонент різних рівнів.

Ці рівні виконують різні функції, наприклад, маршрутизації, транспорту та іменування. Функції цих рівнів розвивалися незалежно один від одного, практично завжди ними користуються різні суб'єкти мережі. Послуги на рівні додатків можуть надаватися абсолютно іншою юридичною особою (наприклад, власником веб-сервера).

Протоколам верхнього рівня і додаткам для роботи необхідна вся сукупність функцій більш низького рівня. Численні спеціалізовані додатки верхнього рівня можуть використовувати одні й ті ж базові мережеві функції. Результатом такої структури є те, що дії, початі на одному з нижніх рівнів, можуть вплинути на функціональність або програми більш високих рівнів.

Інтернет побудовано як географічну і топологічну розподілену систему. Ресурси можуть бути доступні з будь-якої точки світу незалежно від фізичного місця знаходження або оператора доступу. Ресурси також мобільні – їх дуже легко перемістити з однієї фізичної або логічної адреси на іншу. Ця

розподіленість і мобільність лежить в основі стійкості Інтернету. Маршрутизація в Інтернеті стійка до серйозних аварій, таким, наприклад, як розриви підводних оптичних кабелів, оскільки розподілена система маршрутизації Інтернету дозволяє окремим мережам швидко перенаправити трафік по альтернативних маршрутах [42, с. 290].

Служби додатків, як правило, захищені від відмов за допомогою розподілених серверів. Розподілений і мобільний характер Інтернет-ресурсів обмежує ефективність роботи з блокування небажаних акцій. Доступ до Інтернет-сервісу можливий з будь-якого місця в мережі – сервіс, заблокований в одній країні, часто може бути переміщений або відновлений в іншому місці.

Крім того, послуги, які залежать від заблокованих ресурсів, часто можна швидко перенастроювати на використання незаблокованих ресурсів. Наприклад, часто відправники спаму використовують адреси в різних мережах для відправки спаму. Такий підхід широко використовується для розподілу джерел спам-розсилки по різних ресурсах і різних юрисдикцій для запобігання ефективного блокування спаму.

Базовим елементом маршрутизації в мережі Інтернет є автономна система, що керує маршрутизацією в мережі. Концепція автономності широко використовується в дизайні Інтернету, відіграє важливу роль у забезпеченні стабільності, масштабованості і здатності до інновацій в Інтернеті. Але, якби кожна зміна, вироблена мільйонами адміністраторів у різних підмережах, справляла б вплив на весь Інтернет, в ньому запанував би хаос.

У контексті проблеми блокування принцип локальності означає, що результат технічних змін, за допомогою яких буде здійснюватися блокування, може працювати тільки в межах обмеженої області [43, с. 136].

Наприклад, зміна доступу в мережі зачіпає тільки відносно невелику, певну кількість користувачів, приєднаних до цієї мережі, але при цьому може також вплинути і на всі програми, використовувані цими користувачами. У свою чергу, зміни в конкретному сервісі додатків можуть вплинути на користувачів в масштабах усього Інтернету, але тільки при використанні

даного додатка.

Таким чином, з одного боку, наслідки можуть бути обмеженими (група користувачів або набір додатків), а з другого – мати ефект в масштабах всього Інтернету.

У деяких випадках програми та/або послуги інфраструктури настільки переплетені один з одним, що фільтрація одного сервісу або в одній точці мережі може породити глобальні наслідки в різних місцях і для різних додатків

Проаналізувавши діяльність Робочої групи управління Інтернетом можна зробити висновок, що це був спеціально уповноважений міждержавний тимчасово діючий орган, який визначав політику та методологію підходу до встановлення самого поняття управління Інтернетом і визначав основні проблемні напрями, що потребують регуляторної діяльності міждержавних організацій, урядів, громадських організацій і приватних осіб [44, с. 86].

На підставі аналітичних матеріалів, підготовлених Робочою групою, були розроблені вихідні документи WSIS та запропоновано Генеральному Секретарю Організації Об'єднаних Націй вивчити питання щодо створення постійно діючого органу.

Саме на Всесвітній зустрічі на найвищому рівні з питань інформаційного суспільства у Тунісі в 2005 році були підписані документи, в яких передбачалося створення нового органу для ведення політичного діалогу – форуму з питань управління Інтернетом, передбачивши для даної організаційної структури наступні повноваження [45, с. 129]:

1. розгляд багатосторонніх і взаємопов'язаних питань державної політики, що відносяться до ключових елементів управління використанням Інтернет як засобу забезпечення стабільності та експлуатаційної надійності Інтернет;
2. сприяння діалогу між різними органами, що діють у різних суміжних сферах;
3. сприяння обміну інформацією та передовим досвідом і використання з цією метою досвіду академічних, наукових і технічних співтовариств;

4. взаємодія з відповідними міждержавними органами та іншими інститутами з питань, що входять до їх компетенції;

5. визначення проблем, що входять до їх компетенції та доведення їх до відповідних органів, підготовка пропозицій щодо вирішення проблемних питань;

6. підготовка рекомендацій для всіх зацікавлених сторін щодо підвищення поінформованості, створення сприятливих умов для поширення Інтернет;

7. сприяння належному управлінню використання Інтернет;

8. забезпечення та постійна оцінка основних принципів WSIS у процесі управління використання Інтернет. Незважаючи на всі зусилля світової інформаційної спільноти, на значний внесок Робочої групи управління Інтернет, ще не вироблено однозначного підходу щодо управління Інтернет на міжнародному рівні.

Так, О. М. Кісілевич, аналізуючи підсумки роботи чергового засідання форуму з питань управління використанням Інтернет відзначав: «виникає питання: що саме потрібно регулювати? Загальні підходи до розвитку Мережі, її інфраструктури та її забезпеченості? [46, с. 11].

Чи йде мова про необхідність регулювати технічні аспекти – адресацію, параметри, протоколи мережі? Чи необхідно регулювати правовий статус тих, хто є суб'єктами роботи у мережі Інтернет, тобто операторів послуг та користувачів.

Чи необхідно регулювати свободу інформації, регулювати законно встановлені обмеження на цю свободу, з якими всі погоджуються, виходячи із загальнолюдських цінностей та необхідностей? Це питання ще не отримало свого вирішення і є предметом жвавих дискусій».

Наступною організацією, що зробила значний вклад у забезпечення управління Інтернет, є Форум управління Інтернетом (Internet Governance Forum – IGF) [47, с. 502].

Форум було створено на базі Світового саміту з питань світового

суспільства (World Summit of International Society – WSIS) у 2005 році (перші збори відбулися у 2006 р.) за активної підтримки ООН. Головні положення діяльності IGF було сформовано у рамках другого етапу створення світового інформаційного суспільства, результати якого було затверджено в Тунісі у 2005 р. Зокрема, було визначено, що IGF є міжнародною організацією, створеною як базис для проведення політичних діалогів стосовно методів і напрямів розвитку мережі Інтернет та можливості управління даним процесом [48, с. 83].

Було визначено основні цілі та методи діяльності новоствореної організації, серед яких необхідно відзначити наступні [49, с. 319]:

1. проведення обговорень національних політик різних урядів стосовно питань управління національними сегментами мережі Інтернет;
2. підтримка обміну інформацією у сфері управління мережею Інтернет та новітніми розробками ефективного впровадження інновацій у цьому напрямі;
3. надання консультацій та допомоги при розробці проєктів поширення та покращання мережі Інтернет у країнах, що розвиваються;
4. розширення та активізація участі зацікавлених сторін в існуючих і запланованих механізмах управління мережею Інтернет;
5. аналіз основних тенденцій розвитку процесів управління мережею Інтернет, виокремлення ключових проблемних позицій, розробка та направлення рекомендацій до компетентних органів на національному та міжнаціональному рівнях;
6. підтримка створення національного потенціалу у сфері управління мережею Інтернет на базі локальних ресурсів.

З метою максимального досягнення поставлених цілей, IGF діє на двох взаємопов'язаних рівнях.

Перший складають регіональні та національні представники форуму, до обов'язків яких входить аналіз ситуації та розробка програм розвитку для територій, які вони охоплюють.

Також національні та регіональні представники виступають свого роду

провідниками ідей IGF до урядових структур. Інший рівень становлять Тимчасові робочі групи, які формуються для вирішення окремої проблеми.

Діяльність таких груп не формального порядку і як результат своєї роботи вони представляють сукупність рекомендаційних норм, системне впровадження яких повинне принести позитивний результат стосовно обговореної проблеми. Склад таких груп є динамічним і об'єднує членів форуму, спеціалістів у проблемній сфері та просто зацікавлених осіб. Особливим утворенням у складі IGF є Багатостороння консультативна група (Multistakeholder Advisory Group – MAG) [50, с. 396].

Дана структура включає 56 членів, які є представниками державного та приватного секторів, провідними технічними спеціалістами та представниками міжнародних організацій. MAG одночасно є складовою IGF та ООН і здійснює функцію передавально-контрольного утворення – з боку IGF відбувається погодження нових пропозицій із Радою ООН, тоді як ООН контролює діяльність організації з метою максимального сприяння.

Таким чином, можна зробити висновок про те, що вплив управління суспільними відносинами, пов'язаними з мережею Інтернет, з боку державних органів у світі постійно зростає. Чим більше різноманітних функцій звичайних суспільних відносин переноситься в мережу (електронна комерція, електронні розважальні заходи, ЗМІ та ін.) тим сильніше відчувається необхідність у правовому регулюванні даних відносин, і насамперед спеціалізованими органами держави.

Державні організації зможуть ефективно управляти Інтернетом, коли прийняття рішень відбуватиметься у вигляді консенсусу між усіма зацікавленими сторонами, за участю експертного співтовариства, на умовах прозорості та підзвітності. Це складний процес, в якому необхідна участь технічних фахівців, представників державних органів, бізнесу та активістів різних організацій» [51, с. 99].

3.2. Діяльність міжнародних неурядових організацій у сфері управління мережею Інтернет

Бурхливий та суперечливий суспільно-політичний розвиток у ХХІ столітті сприяв формуванню викликів, що загрожують існуванню людської цивілізації. Адаптація глобальних загроз потребує розробки інноваційних підходів до моделювання суспільної динаміки.

В цьому аспекті виглядає досить перспективною парадигма сталого розвитку, сутність якої полягає в формуванні системної стратегії існування людства, орієнтованої на раціональне використання, збереження і відтворення природних ресурсів, всебічну охорону навколишнього природного середовища — як найголовніших передумов забезпечення ресурсо-екологічної безпеки нинішнього та майбутніх поколінь, підтримання у біосфері екологічної рівноваги, а отже, чистого і здорового довкілля [52, с. 70-71].

Розвиток процесів політичної глобалізації все більше впливає на трансформацію світової системи і викликає суттєві зміни в структурі міжнародних відносин. Формуються нові типи міжнародних акторів, зокрема міжнародні неурядові організації стають суб'єктами світової політики.

Якщо в 1990 році у світі існувало близько сотні громадських організацій, що діяли в глобальному масштабі, то на сьогодні їх нараховується десятки тисяч, причому це число має тенденцію до швидкого зростання.

Їх активна участь у міжнародному співробітництві зумовлює зміну характеру світового політичного процесу, що у перспективі може призвести до принципово нових політичних відносин на світовій арені. Сучасні тенденції світової політики свідчать про те, що політична система світу вступає у якісно нову фазу свого розвитку, яка характеризується відходом від біполярної структури міжнародних відносин до формування та становлення нового цілісного світового порядку, що ґрунтується на багатоманітності глобальних децентралізованих інститутів [53, с. 382].

В результаті зниження значущості територіальних чинників, інтенсифікації транснаціональної інтеграції, яка охоплює майже усі держави

світу, суспільства, організації, групи акторів і індивідів у комплексну систему взаємозалежності, ускладнюються державні спроби управління транскордонними процесами.

Міжнародні відносини виходять далеко за рамки міждержавних взаємодій, тому держава як міжнародний актор позбавляється своєї монополії.

За висновками Е. Гідденса, у найближчому майбутньому держава збереже значну частку своїх адміністративних, економічних та культурних функцій як у внутрішній політиці, так і на зовнішній арені. В той же час зросте участь в управлінні різноманітних неурядових організацій, ділових корпорацій та інших угруповань [54, с. 193].

Спостерігається також певна еволюція природи держави, в житті якої внутрішні ризики та загрози починають відігравати більшу роль, ніж зовнішні

Збільшення чисельності і авторитету міжнародних неурядових організацій в кінці ХХ – на початку ХХІ століття зумовлене і посиленням демократичних процесів у сфері внутрішніх і міжнародних відносин. Виявом цього процесу є прогресуюча політизація мас, яка вимагає доступу до інформації, участі у прийнятті рішень.

Громадяни вимагають більшої прозорості та звітності з боку політичних лідерів, прагнуть збільшувати контроль над процесами прийняття рішень.

Відповідно причинами збільшення кількості та впливу міжнародних неурядових організацій є [55, с. 27]:

- виникнення глобальних проблем, вирішення яких потребує не лише концентрації зусиль та спільних заходів міжнародного співтовариства держав, але й залучення світового громадянського суспільства;
- активізація демократичних процесів у сфері внутрішніх та міжнародних відносин;
- поширення світового руху, спрямованого на захист загальнолюдських цінностей та недостатні можливості окремих держав та міжнародних організацій щодо дієвого розв'язання проблем сьогодення;
- посилення громадського контролю над процесом розробки й

прийняття міждержавних рішень стосовно забезпечення захищеності життєво важливих інтересів людини та суспільства у разі появи нових викликів і загроз глобалізації;

- розширення можливостей міждержавних транскордонних зв'язків та їх вплив на МНУО.

Основним механізмом діяльності міжнародних неурядових організацій на сучасному етапі є мобілізація міжнародної громадської думки. Основним методом досягнення цілей є здійснення тиску на міжурядові організації, безпосередньо на ті або інші держави [56, с. 84].

Свої завдання такі організації вирішують на міжурядовому рівні, де створюються міжнародно-правові норми, і поза межами традиційних міжурядових каналів, на самостійно створених аренах разом з іншими неурядовими організаціями. У межах консультативних взаємовідносин з міжнародними міжурядовими організаціями міжнародні неурядові організації беруть участь у роботі всіх організацій і органів системи ООН практично на рівних правах з офіційними делегаціями країн: пропонують проекти договорів і конвенцій, беруть участь у їх обговоренні, надаючи експертні, науково-технічні та інші висновки; контролюють їх дотримання після прийняття і т. п.

Важливою є роль міжнародних неурядових організацій у формуванні світової громадської думки і доведенні до відома держав і міжурядових організацій світової громадської позиції стосовно висунутих ними договірних ініціатив. Міжнародні неурядові організації забезпечують розширення варіативності і гнучкості політики держав, пропонують такі варіанти дій і рішень, які раніше не розглядалися і не аналізувалися, допомагають політикам краще зрозуміти сутність і особливості тієї сфери діяльності, за яку вони несуть відповідальність, а також зрозуміти завдання, що потребують вирішення, з точки зору громадян [57].

Організаційні завдання вирішуються і поза межами традиційних міжурядових каналів, на самостійно створених аренах разом з іншими неурядовими організаціями.

У цьому випадку міжнародні неурядові організації виконують функцію соціалізації нових соціально-політичних рухів до міжнародного співтовариства, виступають агентами глобального громадянського суспільства, представляють і захищають інтереси громадян, найбільш вразливі з точки зору порушення прав, здійснюють моніторинг діяльності урядів, будучи елементом системи політичної противаги [58, с. 53-54].

Для аналізу сучасних проблем в управлінні Інтернетом слід проаналізувати взаємодію ключових акторів, задіяних у цьому процесі.

Попри те, що Інтернет виник як військово-технічний проект США, що зумовило сьогоденну архітектуру цієї мережі та кодову основу як спадок, його ключові регулятори та політичні захисники залишаються здебільшого приватними та неприбутковими структурами, короткий огляд яких подається нижче.

Суттєвий внесок у розбудову структури Інтернету зробила неприбуткова організація «Товариство Інтернету» / ICOK (англ. Internet Society ISOC), створена у 1992 р. в США.

Вона включає представників різних спільнот, технічних спеціалістів, учених, учасників телекомунікаційного бізнесу, громадського сектора тощо. Частиною ICOK після приєднання у 1992 р. стала Рада з архітектури Інтернету / PAI (англ. Internet Architecture Board / IAB) – організація, створена раніше, у 1983 р [59, с. 64-65].

До компетенції PAI віднесено наглядання за архітектурою протоколів та процедур, що використовуються в Інтернеті; процедурою створення стандартів Інтернету; публікацією так званих «запитів для коментарів» (англ. Request for Comments / RFC); надання консультацій з різних регуляторних, технічних та процедурних питань, пов'язаних з Інтернетом та його технологіями.

Більшість із членів PAI входить до інших керівних органів, зокрема до Цільової групи з проектування Інтернету (англ. IETF / Internet Engineering Task Force)

ЦГПІ без перебільшення можна назвати міжнародною спільнотою дизайнерів мереж, операторів, торговців та дослідників, що об'єднані спільним інтересом у функціонуванні та розвитку Інтернету.

Робочими групами ЦГПІ проводиться кропітка робота з таких питань як маршрутизація, стандарти та транспортування, що оформлюється після опрацювання на вищому рівні керівною групою (англ. Internet Engineering Steering Group / IESG) та направляється до ICOK як «Запит для коментарів» (ЗДК) [60, с. 34-35].

Дослідження з таких питань, як протоколи, застосування, архітектура та технології Інтернету проводяться «Цільовою групою з дослідження Інтернету» (англ. Internet Research Task Force/IRTF), очільник якої призначається PAI. За межами структури ICOK дослідженнями цих питань займається також «Консорціум всесвітньої мережі» (англ. World Wide Web Consortium / W3C), заснований у 1994 р.

Ключовою організацією з управління Інтернетом, яка також заснована в Сполучених Штатах у 1998 р., є на сьогоднішній день Інтернет корпорація з асигнування назв та номерів / ІКАНН (англ. Internet Corporation for Assigned Names and Numbers / ICANN). ІКАНН відповідає за асигнування адрес у системі доменних імен, передачу протокольних параметрів, управління доменними іменами та функціями корневих серверів

Раніше функції адміністрування адресного простору в Інтернеті виконувалися за контрактом з Урядом США на виконання функції «уповноваженого з асигнування номерів в Інтернеті» (англ. Internet Assigned Numbers Authority / IANA) [61, с. 321].

Функції IANA виконувались Інститутом інформаційних наук Університету Південної Каліфорнії на підставі контракту з Департаментом оборони США. Дослідники цього наукового закладу, Джон Постел і Джойс Рейнольд, були відповідальними за асигнацію адрес в Інтернеті (IP-address), яка здійснювалася шляхом розподілу блоків номерних адрес серед регіональних IP-реєстратур.

Розвиток і поширення Інтернету супроводжувалися значним збільшенням адресної бази і ускладненням управління. Адміністрування функції IANA однією людиною стало практично неможливим.

Слід зазначити, що після 1994 р. відбувся досі не бачений бум розвитку Інтернету завдяки поширенню веб-аплікацій, появі кіберпростору.

Стрімке збільшення чисельності користувачів супроводжувалось лавиною нових доменних імен. Реєстрація нових доменних імен зросла з 300 на місяць у 1992 р. до 45.000 щомісячно у 1995 р. З 1995 по 1996 рік кількість зареєстрованих доменних імен зросла з 150.000 до 637.000, з яких 60% становили – «сом». При цьому, реєстраційний збір утримувався приватною неприбутковою корпорацією «Нетворк Солюшнс» (англ. Network Solutions, Inc. / NSI) на підставі 5- річної угоди про співробітництво з Національним науковим фондом (NSF) США [62].

Рішення уряду США демілітаризувати Інтернет, комерціалізувати і приватизувати його управління мало наслідком контракт, укладений між урядом США в особі Департаменту торгівлі і корпорацією «Нетворк Солюшнс» на виконання функцій IANA.

Модель регулювання передбачала наявність одного міжнародного провайдера системи доменних імен (англ. DNS), якою була вищезазначена корпорація для родових доменів верхнього рівня: .com, .net, .gov, .edu, .org .

У 1995 р. Національний науковий фонд уповноважив корпорацію «Нетворк Солюшнс» на проведення акредитації реєстраторів доменних імен з оплатою \$ 50 за домен на рік протягом перших двох років, 30 відсотків з яких спрямовувались до так званого «Фонду інтелектуальної інфраструктури» (PIF), що мав їх використовуватися для збереження і поліпшення інтелектуальної інфраструктури Інтернету [63, с. 540].

Понад 15 років триває активна міжнародна дискусія щодо реформування управління ІКАНН та виконання функції, що залишається недостатньо прозорим та представницьким з точки зору досягнення глобальних цілей розвитку Інтернету.

Своє невдоволення існуючим станом справ з адміністрування функції ІАНА Європейська Комісія висловила у зверненні до Європарламенту та Ради ще у 2000 р., в якому вказувалося на необхідність досягнення збалансованого та рівного нагляду за діяльністю ІКАНН з боку публічної влади, визначення правил управління загальними доменами та розділення діяльності реєстрів і реєстраторів, а також позбавлення Національної адміністрації телекомунікацій та інформації США функції нагляду за діяльністю ІКАНН.

Як наголошує М. Чернявська, міжнародні неурядові організації виводять прийняття управлінських рішень за межі політичної еліти, організовуючи суспільний діалог з ключових питань сьогодення, розширюючи самоуправління, утверджуючи активну громадянську позицію і відповідальність людей за власну долю, долю країни та світу в цілому, здійснюють громадський контроль за виконанням міжнародних угод, сприяють підвищенню відповідальності урядів перед світовою громадськістю; забезпечують аналіз і експертну оцінку політичних проблем [64, с. 120].

Міжнародні неурядові організації впевнено стають третьою силою сучасного світового політичного процесу, силою, яка стоїть між державою і ринком, між офіційною дипломатією і міжнародними корпораціями. Це зумовлено тим, що міжнародні неурядові організації мають певні переваги у світовій політиці порівняно з традиційними акторами — державами та міжурядовими організаціями, а саме [65, с. 7-8]:

1. виступають альтернативою урядам у вирішенні складних проблем, оскільки вони більш рухливі, швидше, ніж офіційна політика, здатні реагувати на кон'юнктуру, їхня діяльність незалежна від тимчасових політичних коливань, «звільнена від гніту повсякденної політики»;

2. ближчі за інші інститути до реальних індивідуальних інтересів, де ступінь спільності, особиста значимість і внутрішня мотивація цих інтересів регулярно перевіряється, підтримується і розвивається через безпосереднє особисте спілкування;

3. вирізняються своїм почерком: завжди діють впевнено, наполегливо,

рішуче; їхні цілі виражені просто, доступно і ясно; вони відкриті, гнучкі; вміють легко домовлятися та ефективно співпрацювати; діють гласно, прозоро;

4. конструктивно налаштовані на реалізацію конкретних завдань у сфері своєї компетенції;

5. на міждержавній арені сміливо висловлюють свої погляди, оскільки є відносно незалежними у своїх рішеннях порівняно з дипломатами, зайнятими у сфері двосторонніх відносин;

6. володіють додатковою професійно значимою інформацією, якої часто не мають урядові структури, об'єднують висококваліфікованих спеціалістів у своїй сфері;

7. беручись за принципові питання, зосереджуються на цілях, які держави часто підпорядковують іншим зовнішньополітичним інтересам або повністю ігнорують;

8. використовують активність місцевих членів на рівні держави з метою включення внутрішньої громадської думки.

Особливої уваги заслуговує корпорація ICANN, яка є неприбутковою публічною корпорацією. Вона була заснована у 1998 р. за сприяння державного департаменту комерції США на основі «Положень щодо покращення управління адресним простором мережі Інтернет», що включали пропозиції Національної адміністрації телекомунікацій та інформаційних технологій США щодо покращання технічного управління доменами та адресами у мережі Інтернет та розташована у м. Маріна дель Рей, штат Каліфорнія [66, с. 31].

Дана корпорація відповідає за управління інтернет-протоколами адресного простору (IPv4 та IPv6), надання адресних блоків регіональним реєстраторам та управління адресним простором доменів вищого рівня (включаючи контроль за кореневими серверами).

Загалом, більша частина роботи зосереджена на розробці та запровадженні нових користувацьких доменів вищого рівня, тоді як усі технічні аспекти роботи перекладаються на організацію IANA. Це було закріплено Меморандумом порозуміння із Департаментом комерції Сполучених Штатів

Америци, який був підписаний у 2006 р. та переглянутий наприкінці 2010 р. ICANN як сукупність контролюючих органів протягом своєї діяльності досягли помітних успіхів, до яких належать наступні [67, с. 149-150]:

1. Ринок доменних імен. Завдяки активній діяльності ICANN було впорядковано та децентралізовано ринок доменних імен, завдяки чому утворилася система національних регістраторів доменних імен і вдалося знизити вартість процедури реєстрації на понад 80 %.

2. Вирішення спорів. ICANN було розроблено та запроваджено рамкові програми для вирішення спорів стосовно приналежності доменних імен тим чи іншим особам. Це було оформлено у вигляді Загальних правил вирішення питань стосовно доменних імен (The Uniform Domain Name Dispute Resolution Policy – UDRP). Згідно з даними правилами вирішення приналежності доменного імені проводиться або авторизованим сервіспровайдером (без участі судових органів), або через судові органи із застосуванням прискореного адміністративного розгляду.

3. Домени вищого рівня. Під час роботи ICANN було вирішено розширити мережу доменних імен вищого рівня. Починаючи із 1998 р. цю мережу було розширено на 13 доменних імен вищого рівня (близько 6 млн нових доменів) і на сьогодні дана мережа нараховує 19 загальних доменів, які відносяться до певних галузей діяльності (.aero, .mobi, .travel) або регіонів світу (.asia) та 189 національних дволітерних доменів.

У результаті тривалих дискусій ICANN було запроваджено використання національних алфавітів більшості країн світу для створення назв доменів. Так, у межах даної програми було створено 11 тестових алфавітів, які в даний момент уже доступні для використання при реєстрації. До них було віднесено російський, арабський, китайський, корейський, перський, тамільський та ізраїльський алфавіти а також хінді [68, с. 194].

Планується розширення цього списку.

Згідно зі статусом корпорації ICANN, головними напрямками діяльності є загальна координація глобальної системи унікальних ідентифікаторів у мережі

Інтернет і забезпечення стабільності та безпечності операцій із елементами даної системи.

Якщо деталізувати, то ICANN у своїй діяльності виокремлює такі напрями [69, с. 62-63]:

- 1) координація розподілу та призначення трьох складових системи унікальних ідентифікаторів у мережі Інтернет: імена доменів; Інтернет-протокол адресації та нумерації; порти та параметри нумерації;
- 2) координація діяльності та розвитку системи корневих DNS серверів;
- 3) розвиток правового поля, яке регулює відносини у сфері технічної частини функціонування мережі Інтернет.

На підставі зазначеної інформації, можна зробити висновок, що система органів управління мережею Інтернет розвивалася паралельно із самою мережею і відображала актуальний стан речей у цій сфері. Прикладом цього є те, що у період свого становлення мережа Інтернет потребувала в першу чергу технічного забезпечення, а вже потім певних правових обґрунтувань, тому у цей період була сформована та активно розвивалась IETF [70, с. 92].

Після завершення процесу становлення та після глибокого проникнення у всі сфери діяльності мережа Інтернет почала потребувати ширшого представлення у правовому полі, що і спричинило появу та розвиток ICANN, IANA, ISOC та IGF як міжнародних органів, які проводять політику зближення реального правового статусу мережі Інтернет із тим, який, на думку дослідників, є найбільш сприятливим для подальшого світового розвитку.

Також у процесі аналізу можна виділити цілісність системи організацій, які займаються питаннями управління мережею Інтернет. Це проявляється в тому, що організації зв'язані одна із одною через систему спільних внутрішніх утворень та підконтрольних структур [71, с. 58-59].

Так, яскравим прикладом є зв'язок ICANN та ISOC через IETF, яка одночасно є складовою обох організацій і виконує подібні функції. Можна виділити і загальну кластерність системи організацій, що займаються

питаннями управління мережею Інтернет.

Під час роботи форуму представники української делегації зустрілись з вищим керівництвом Інтернет-корпорації з присвоєння номерів та імен (ICANN) – організації, що забезпечує регулювання доменного простору. Зі сторони ICANN було висловлено розуміння вирішення питання про переделегування українського домену вищого рівня UA, а також зацікавленість у швидшому вирішенні питань, з яких триває пошук домовленостей з нинішніми власниками домену UA.

Президент ICANN Пол Тумей наголосив на важливості вирішення технічних питань при переделегуванні прав адміністрування доменів вищого рівня, ознайомив з досвідом вирішення таких питань в інших країнах, зокрема у Болгарії, а також підтвердив позицію ICANN щодо визначальної ролі держави у цих процесах. Також він прийняв запрошення заступника Міністра транспорту та зв'язку України Леоніда Нетудихати відвідати Україну з робочим візитом в першому кварталі 2007 року для ретельного вивчення справ з питань переделегування домену UA [72, с. 156].

Це пов'язано загалом із тим, що, будучи поєднаними у єдиний механізм, вони одночасно є включеними у сукупність процесів створення світового суспільства і мережу ООН, що дозволяє організаціям з питань управління Інтернетом надавати рекомендації у рамках компетенції у поєднанні із загальними програмами розвитку, які пропонуються іншими кластерними групами світової системи.

Одним з найактуальніших питань подальшого розвитку мережі є розробка і впровадження моделі міжнародно-правового регулювання діяльності в Інтернет на універсальному (ООН, ЮНЕСКО) та регіональному рівнях (Євросоюз).

Форми міжнародної співпраці включають видачу, надання взаємної правової допомоги, взаємне визнання іноземних судових рішень і неофіційну співпрацю між правоохоронними органами різних країн. Зважаючи на нестійкий характер електронних доказів у рамках міжнародної співпраці в

кримінальних питаннях у області кіберзлочинності необхідне своєчасне представлення відповідей сфері наявності можливості поводитися з проханням про проведення спеціалізованих слідчих дій, таких як збереження безпосередньо інформаційних і комп'ютерних даних, таких як лістинги логів, транзакції [73].

У питаннях отримання екстериторіальних доказів у контексті справ, пов'язаних з кіберзлочинами, переважають традиційні форми співпраці. Для цих цілей використовують офіційні прохання про надання взаємної правової допомоги.

У рамках такого офіційного співробітництва, як правова основа використовуються двосторонні документи або багатосторонні документи про співпрацю. Останній приклад – Європейський центр боротьби з кіберзлочинністю (European CyberCrime Centre (EC3)), який запрацював на початку 2013 р. EC3 став координаційним центром ЄС у боротьбі з кіберзлочинністю. Країни-члени ЄС і європейські інституції мають намір підтримувати EC3 для створення оперативних і аналітичних можливостей розслідування кіберзлочинів і для співпраці з міжнародними партнерами [74].

Мандат діяльності Центру включає боротьбу з такими видами кіберзлочинності: злочини, здійснені організованими групами для отримання злочинних доходів, зокрема online-шахрайство; злочини, які завдали серйозної шкоди жертві, зокрема експлуатація дітей; злочини, які завдали шкоди критично важливим інфраструктурним та інформаційним системам в ЄС.

Час представлення відповідей у рамках офіційних механізмів часто складає декілька місяців в разі прохань як про видачу, так і про надання взаємної правової допомоги. Такий термін створює проблеми в справі збору електронних доказів кіберзлочину. На даний час Інтерпол визнається як офіційний канал для передачі прохань про тимчасовий арешт у багатьох двосторонніх і багатосторонніх угод про видачі, включаючи Європейську Угоду з видачі, Угоду з видачі Економічного співтовариства Західно-Африканських держав (ECOWAS) і Угоди в Організації Об'єднаних Націй

щодо видачі злочинців [75, с. 432].

Офіційні і неофіційні канали співпраці призначені для регулювання процесу отримання згоди держави на проведення іноземними правоохоронними органами розслідувань, що зачіпають суверенітет держави.

Проте слідчі, свідомо або несвідомо, все частіше звертаються до екстериторіальних даних у процесі збору доказів, не просячи згоди держави, в якій фізично знаходяться ці дані.

Ця ситуація виникає, зокрема, у зв'язку з хмарними комп'ютерними технологіями, що передбачають зберігання даних в декількох центрах даних в різних географічних точках. Таким чином, функціонування міжнародних неурядових організацій порушує державну монополію на політичну творчість і політичну інформацію, активізує змагання і конкуренцію на ринку ідей.

Завдяки їх діяльності суспільство стає більш відкритим, а діяльність урядових структур більш прозорою. Неурядові організації сприяють формуванню громадської позиції стосовно ключових сфер функціонування української держави, стають ефективною рушійною силою євроінтеграційного процесу, формуючи суспільно-політичні засади сталого розвитку. Таким чином, реалізація концепції сталого розвитку сьогодні є найбільш ефективною формою відповіді на виклики глобальних проблем.

Процес входження концепції сталого розвитку у політичну практику проявляється в зміщенні акцентів у міжнародній співпраці з національних держав на нові неурядові інститути [76, с. 98].

Перспектива розв'язання проблем, викликаних глобалізацією, полягає в перетворенні цього процесу на справедливо регульований, спрямований на забезпечення сталого розвитку. Звісно, це потребує суттєвої зміни структур політичної влади, системи прийняття рішень як на рівні окремих країн, так і на міждержавному рівні. Такі зміни безпосередньо пов'язані із зростанням ролі неурядових організацій в процесі прийняття рішень щодо суспільно-політичного розвитку.

Спробу розширити коло принципів управління Інтернетом за рахунок

доповнення правових аспектів економічних відносин в Інтернеті, т. зв. «інтернет-економіки», зробила ОЕСР, прийнявши Рекомендацію щодо принципів політики стосовно Інтернету в 2011 р. [77, с. 305]

Рекомендація налічує чотирнадцять принципів, для врахування яких під час розроблення та перегляду своєї політики в сфері інтернет-економіки, закликають країни-члени, у співпраці з усіма зацікавленими сторонами [78, с. 95-96]:

- 1) заохочувати і захищати глобальний вільний потік інформації;
- 2) сприяти відкритому, розподіленому і взаємопов'язаному характеру Інтернету;
- 3) сприяти інвестиціям та конкуренції в високошвидкісних мережах та послугах;
- 4) стимулювати і забезпечувати транскордонне надання послуг;
- 5) заохочувати багатостороннє співробітництво в політичних процесах розвитку;
- 6) сприяти розробці добровільних кодексів поведінки;
- 7) розвивати потенціал, щоб принести загальнодоступні надійні дані в процес прийняття рішень;
- 8) забезпечувати прозорість, справедливий процес та підзвітність;
- 9) зміцнювати узгодженість та ефективність захисту приватності на глобальному рівні;
- 10) максимізувати індивідуальні можливості;
- 11) сприяти творчості та інноваціям;
- 12) обмежувати відповідальність інтернет-посередників;
- 13) заохочувати співробітництво з метою сприяння безпеці в Інтернеті;
- 14) надавати відповідного пріоритету зусиллям правоохоронних органів.

ВИСНОВКИ

На сьогодні мережа Інтернет є одним із найважливіших елементів інформаційно-комунікаційної інфраструктури держави і потребує не менш надійної системи безпеки, ніж будь-яка подібна інфраструктура. Технічні компоненти глобальної мережі знаходяться під національними та міжнародними юрисдикціями, які можуть управляти мережею Інтернет і накладати обмеження на мережевий контент. Однак, жодна держава не володіє монопольною владою над мережею Інтернет через його децентралізованість і саморегулятивну природу.

Співпраця у цій галузі у жодному разі не обмежується міжурядовим форматом. Національні уряди взаємодіють з міжнародними міжурядовими і неурядовими організаціями, представниками приватного сектору, громадянського та експертного співтовариства. Подібна взаємодія здійснюється в рамках форумів, робочих груп та інших форматів і вимагає активного залучення інструментарію міжнародного права.

Хоча держави є головними суб'єктами міжнародного права і можуть безпосередньо контролювати діяльність інших суб'єктів міжнародного права, доцільним є аналіз роботи міжнародних організацій як суб'єктів міжнародного права, безпосередньо задіяних в Інтернет-регулюванні. Також було визначено, що саме міжнародним неурядовим організаціям належить провідна роль у заохоченні і нагляді в Інтернет-регулюванні.

На даний час всі суб'єкти міжнародно-правових відносин докладають значних зусиль щодо розробки спільних і єдиних норм щодо адміністрування і використання Інтернет. При цьому Інтернет спричинив виникнення нових форм регулювання, в яких значну роль відіграють приватний сектор і громадськість (саморегулювання, співрегулювання Інтернет-відносин).

Однак, особливого значення набуває публічно-правове регулювання діяльності, пов'язаної з мережею Інтернет, адже регулювання на глобальному рівні має визначатися уніфікованими – міжнародно-правовими нормами. Через

те, що це питання спричинило багато політичних суперечок, держави досі не встановили взаємоузгоджені міжнародні режими регулювання.

Виходячи зі специфіки побудови і функціонування глобальної мережі, вона не є ані суб'єктом, ані об'єктом регулювання. Таким об'єктом є відносини між провайдерами і користувачами, між самими користувачами, та у взаємодії із іншими особами і державними органами, міжнародними установами: тобто, всі ті відносини, що виникають з приводу мережі та в самому Інтернет-середовищі.

Дослідивши історичні аспекти розвитку та сучасний стан міжнародно-правового співробітництва держав у сфері управління мережею Інтернет, маємо відзначити, що відповіді на питання, пов'язані із сучасною системою правового регулювання мережі Інтернет, будуть недостатньо повними без урахування особливостей виникнення та історичного розвитку глобальної інформаційної мережі та етапів її правового регулювання на національному та міжнародному рівнях.

На нашу думку доцільно запропонувати наступну періодизацію етапів міжнародно-правового регулювання відносин інформаційного обміну, зокрема в мережі Інтернет.

Перший етап – розбудова основ правового регулювання інформаційного обміну (1965-1980 рр.): створення та розвиток мережі Інтернет в США відбувалось на підставі відповідних положень, що затверджувались урядовими агентствами, та договорів щодо використання мережі.

Другий етап – розробка основ міжнародно-правового регулювання обміну електронними даними (1980-1994 рр.). В цей період було усвідомлено та визнано на міжнародному рівні існування глобальної комп'ютерної мережі та здійснено заходи зі сприяння їх розвитку.

Третій етап – становлення системи регулювання Інтернет на рівні міжнародних неурядових організацій (1994-1999 рр.), після делегування США повноважень щодо призначення доменних імен і IP-адрес Інтернет Корпорації з призначення імен і номерів (ICANN).

Четвертий етап – розвиток процесу багатостороннього регулювання Інтернет-відносин (засобами міжнародних урядових і неурядових організацій), що розпочався у 1999 р.).

Розділ 2 присвячено міжнародно-правовому механізму управління мережею Інтернет. Також досліджено загальні принципи міжнародного права, спеціальні принципи міжнародного інформаційного обміну, багатосторонні міжнародні договори у галузі міжнародного обміну електронними даними та рекомендаційні норми міжнародного права, що регулюють відносини в Інтернет.

Дослідивши наявні договори, які регулюють міжнародний обмін електронними даними, можна дійти висновку, що їх можливо розділити на дві групи. Першу групу складають договори, які було укладено до появи технологій електронних комунікацій, і які регулюють відносини міжнародного обміну інформацією безвідносно до використання конкретних технічних засобів передачі інформації. Другу групу складають договори, укладені після появи технологій електронних комунікацій, які безпосередньо регулюють міжнародний обмін електронними даними.

Визначено, що в умовах розвитку глобальних комп'ютерних мереж закономірним представляється збільшення кількості багатосторонніх договорів з питань обміну електронними даними. Необхідність прийняття нових договорів обумовлена кількома факторами:

- по-перше, відносини обміну електронними даними, що виникли внаслідок науково-технічного прогресу, обумовлюють необхідність наявності конкретних правових положень, прийнятих на універсальному рівні;
- по-друге, у багатосторонніх договорах можна зафіксувати спеціальні правові принципи міжнародного інформаційного обміну і використання науково-технічного прогресу, що підвищить ефективність їх дії;
- по-третє, укладання міжнародних договорів пов'язано з процесом створення системи правового регулювання міжнародного обміну електронними даними, що охоплюють універсальний, регіональний і національний рівні.

Для створення системи правового регулювання міжнародного обміну електронними даними необхідна цілісна концепція такого регулювання з визначенням завдань, що вирішуються на універсальному, регіональному і національному рівнях та нормативним закріплення цілей і принципів її функціонування. Концепція правового регулювання міжнародного обміну електронними даними може бути сформульована в рамках ООН, оскільки в її діяльності знаходять своє відображення найважливіші міжнародні заходи, пов'язані з наукою і технікою.

Це забезпечить тісний зв'язок правового регулювання використання комп'ютерних мереж з регулюванням інших науково-технічних досягнень в інтересах усього людства.

Розгляд наявних міжнародно-правових основ Інтернет-регулювання надав можливість зазначити, що на міжнародному рівні відносини в мережі Інтернет регулюються переважно засобами «м'якого права».

Норми «м'якого права», що регламентують відносини, пов'язані з діяльністю в мережі Інтернет, містяться, як правило, в резолюціях міжнародних організацій, і формально не є обов'язковими для держав, однак, держави намагаються їх дотримуватись.

Це пояснюється тим, що норми «м'якого права» мають велику політичну і моральну значимість і створені організаціями, що володіють значним авторитетом в галузі Інтернет-регулювання – ООН, ЮНЕСКО, Міжнародний союз електрозв'язку, Рада Європи, Всесвітня організація інтелектуальної власності, Організація з безпеки та співробітництва в Європі, Міжнародна корпорація з присудження імен і номерів (ICANN).

Розглядаючи акти «м'якого права», що регулюють відносини, пов'язані з діяльністю в мережі Інтернет, стало можливим їх розподілити на декілька груп:

- рішення міжнародних організацій, що містять принципи міжнародного співробітництва щодо становлення глобального інформаційного суспільства (Окінавська Хартія глобального інформаційного суспільства, Декларація принципів побудови інформаційного суспільства Всесвітнього

- саміту інформаційного суспільства, Програма ЮНЕСКО «Інформація для всіх»,
- рішення міжнародних організацій щодо розвитку міжнародного обміну електронними даними, що створюють передумови для створення норм міжнародного права в майбутньому (План дій із впровадження Декларації принципів побудови інформаційного суспільства),
  - рішення міжнародних організацій, що містять «правила поведінки» або типові документи з конкретних напрямів діяльності в мережі Інтернет.

Зростання кількості подібних документів свідчить про підвищення інтересу і усвідомлення необхідності правового регулювання.

Узагальнивши результати дослідження, можна відмітити наступне. Міжнародне регулювання питань діяльності в мережі Інтернет і функціонування самого Інтернет шляхом укладання багатосторонніх угод наразі є нагально необхідним для відповідного його врегулювання на національному рівні, оскільки сприятиме успішній уніфікації національного Інтернет-законодавства держав світу. Крім того, слід зазначити важливість розвитку «м'якого права» (soft law) як засобу регулювання мережі.

Таким чином, узагальнимо, що головними суб'єктами міжнародно-правового регулювання відносин в мережі Інтернет виступають міжнародні міжурядові організації, діяльність яких пов'язана із правовими, політичними, економічними питаннями функціонування мережі Інтернет, тоді як неурядові організації зосереджені на вирішенні технічних та соціально-економічних аспектів функціонування мережі.

У підрозділі 3.1. «Роль міжнародних організацій у розвитку співробітництва держав у сфері управління мережею Інтернет» визначено, що основним завданням міжнародно-правового регулювання є забезпечення взаємодії держав і координація їх зусиль в роботі міжнародних урядових і неурядових організацій по всьому спектру правовідносин, що виникають при використанні нових інформаційно-комунікаційних технологій, і зокрема, мережі Інтернет.

Дослідивши діяльність міжурядових організацій, можливо зазначити, що

до їх компетенції належить цілий спектр політичних і соціально-економічних питань, пов'язаних з Інтернет, зокрема, питання захисту інтелектуальної власності (компетенція Всесвітньої організації інтелектуальної власності), стандартизації (Міжнародний союз електрозв'язку), міжнародно-правові аспекти регулювання електронної комерції та електронного обміну даними, торгівлі (зокрема, Комісія ООН з права міжнародної торгівлі – ЮНСТІРАЛ), соціальних питань (компетенція ЮНЕСКО). В роботі розглянуто питання діяльності організацій системи, а також майбутньої ініціативи на рівні ООН – Світової групи з Інтернет-управління, що також приділятиме увагу розгляду політичних і правових питань діяльності в Інтернет.

Оскільки, питання саморегулювання є ключовим у дискусіях щодо типу майбутнього регулювання мережі, в *підрозділі 3.2 «Діяльність міжнародних неурядових організацій у сфері управління мережею Інтернет»* розглянуто історичний шлях становлення і розвитку самої мережі та її правового регулювання. Дослідження етапів утворення і розвитку Інтернет свідчать про те, що ця мережа була задумана і реалізована саме як засіб вільного поширення інформації, а тому має децентралізовану природу та саморегулювання як основний принцип своєї діяльності.

Саморегулювання припускає наявність визначених правил, прийнятих на основі загальної згоди членами співтовариства, соціальної групи, колективу. Механізми ефективного контролю за дотриманням таких правил також розробляються і застосовуються членами Інтернет-спільноти.

До останнього часу успішно відбувалось саморегулювання у сфері технічного управління розбудови, підтримки і розвитку глобальних комунікацій, а для такого об'єкту Інтернет-регулювання, як діяльність, що відбувається в мережі, включаючи поведінку користувачів і змісту Інтернет-ресурсів, саморегулювання виявилось неефективним. У роботі висловлено думку щодо доцільності поєднання саморегулювання мережі Інтернет з його законодавчим регулюванням у систему «співрегулювання» – такий підхід є досить перспективним, адже цілеспрямована однібічна регламентація

використання відповідного сегмента мережі Інтернет кожною державою може негативно позначитися на його дії в цілому і стати перешкодою для його розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вирин, Ф. Ю. Интернет-маркетинг: полный сборник практических инструментов / Ф. Ю. Вирин. – М.: Эксмо, 2017. – 160 с.
2. Задорожний А. В., Пазюк А. В. Международное информационное право. Т. 1: Учебное пособие, К. : Феникс, 2016. – 360 с.
3. Craig, B. Cyberlaw: the law of the Internet and information technology / Brian Craig. – 1st ed. – Upper Saddle River, N.J. : Pearson Education / Prentice Hall, 2013. – XVII, 262 p.
4. Драч І. Інформаційна політика: Доп. на міжнар. конгресі у Києві “Інформаційне суспільство в Україні - стан, проблеми, перспективи” // Укр. проблеми. - 2015. - № 20. - С. 103-104.
5. Мальцев А. С. Коллизионно-правовое регулирование трансграничных гражданско-правовых отношений, возникающих в процессе электронного взаимодействия : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03/ Мальцев Антон Сергеевич ; Москов. гос. юрид. акад. – М., 2006. – 175 с.
6. Алексеев С. С. Право. Азбука. Теория. Философия: Опыт комплексного исследования / С. С. Алексеев. – М. : Статут, 2015. – 709 с.
7. Конвенція про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних // Міжнародний документ № 994_326. Редакція від від 06.07.2010
8. Резолюція 1244 (1999), ухвалена Радою Безпеки на її 4011-му засіданні // Міжнародний документ № 995_309. Редакція від 10.06.1999
9. Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації // Міжнародний документ № 995_105. Редакція від 04.02.1994
10. Ермичева Е. В. Международно - правовые аспекты деятельности средств массовой информации : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10 / Ермичева Елена Викторовна ; Дипломат. акад. МИД Рос. Федерации. – М., 2017. – 177 с.
11. Віденська конвенція про право міжнародних договорів // Міжнародний документ № 995_118. Редакція від 14.04.1986 р.
12. Алексеев С. С. Теория права / С. С. Алексеев. – М. : Бек, 2013. – 223

с.

13. Загальна Декларація прав людини // Міжнародний документ 995_015. Редакція від 10.12.1948

14. Туніська програма для інформаційного суспільства, ВСІС, 18 листопада 2005 р. // Всесвітній саміт з питань інформаційного суспільства. Підсумкові документи. Женева 2003 – Туніс 2005. – Київ : МСЕ, МТЗУ, 2006. – С. 50– 51

15. Конвенції Ради Європи про кіберзлочинність // Міжнародний документ 994_575. Редакція від 07.09.2005

16. Кузнєцова, Н. Інтернет-маркетинг в Україні: проблеми та перспективи / Н. Кузнєцова // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка Економіка. – № 137. – 2018. – С. 7-8.

17. Пастухов О. М. Авторське право в Інтернеті. – К.: Школа, 2009. – 144 с.

18. Литовченко, І. Л. Дослідження регулювання Інтернет-середовища України для / І.Л. Литовченко // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2011. – № 2. – С. 89 – 90

19. Основи інформаційного права України: навч. посіб. /В. С. Цимбалюк, В. Д. Гавловський, В. В. Гриценко [та ін.] ; ред.:М. Я. Швець [та ін.]. – Київ : Знання, 2018. – 274 с.

20. Старжинський В. С. Інтерпол. Міжнародна організація кримінальної поліції навч. посіб. / В. С. Старжинський, С. В. Старжинський, П. В. Хотенець. – Х.: Бурун Книга, 2016. – 112 с.

21. Електронна комерція і право / Уклад. А. А. Маєвська – Х.:2010. – 256 с.

22. Бойчук І. В. Міжурядове регулювання мережі інтернет / І. В. Бойчук, О. М. Музика. – К.: Центр учбової літератури, 2015. – 512 с.

23. Макаренко Є. А. Міжнародні інформаційні відносини: Монографія. - К.: Наша культура і наука, 2014. - 452 с.

24. Величко В. Форум громадянського суспільства як нововведення в

рамках Східного партнерства: досвід перших двох років [Електронний ресурс] / В. Величко. — Режим доступу: <http://eu.prostir.ua/view/247777.html>

25. Бабакін В. М. Особливості міжнародного співробітництва при розслідуванні кіберзлочинів / В. М. Бабакін // Форум права. — 2014. — № 4. — С. 27–28.

26. Арістова І. В. Державна інформаційна політика: організаційно-правові аспекти / За загальною редакцією д-ра юрид. наук, проф. Бандурки О.М.: Монографія. — Харків: Вид-во Ун-ту внутр. Справ, 2017. — 368 с.

27. Брундланд Г. Наше спільне майбутнє: Міжнародна комісія з навколишнього середовища і розвитку / Г. Брундланд. - Оксфорд : Оксфорд Юніверсіті Пресс, 1987. - 55 с.

28. UNESCO and WSIS [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.unesco.org/new/en/communication-and-information/flagship-project-activities/unesco-and-wsis/resources/official-statements-and-documents/>

29. Галесник Л. С. О проблемах систематизации права /Л.С. Галесник // Сов. государство и право. — 1957. — № 2. — С. 108–109

30. Князєв В., Бакуменко В. Філософсько-методологічні засади державно-управлінських рішень // Вісн. УАДУ. - 2010. - № 2. - С. 341-342.

31. Городов О. А. Основы информационного права: учеб. пособие / О. А. Городов ; Акад. наук РАН, Асоц. юрид. центр, С. - Петерб. гос. ун-т, Юрид. фак. — СПб. : Юрид. центр Пресс, 2013. — 305 с.

32. Мозолина О. В. Публично - правовые аспекты международного регулирования отношений в Интернете : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10 / Мозолина Ольга Владимировна ; Дипломат. акад. МИД. —М., 2008. — 26 с.

33. Іванов В. Законодавство і журналістика. Становлення правової бази в Україні та світовий досвід. - К.: Школяр, 2018. - 80 с.

34. Дзьобань О. П. Філософія інформаційного права: світоглядні й загальнотеоретичні засади: Монографія / Дзьобань О. П. — Харків: Майдан, 2016. — 360 с.

35. Корнієвський О. А. Громадські об'єднання у системі національної

безпеки держави : Монографія / О. А. Корнієвський. — К. : Альтерпрес, 2016. — 396 с.

36. Баранов А. А. Информационная инфраструктура: проблемы регулирования деятельности / А. А. Баранов. — К. : ТОВ «Видавничий дім Дмитра Бураго», 2013. — 352 с.

37. Литвиненко О. Інформаційні технології та Україна у світовому контексті // Людина і політика. - 2011. - № 1. — С. 89-90.

38. Доступ до інформації та електронне урядування / Автори упорядники М. С. Демкова, М.В. Фігель. — К.: Факт, 2004. — 336 с.

39. Зажигалкин А. В. Международно - правовое регулирование электронной коммерции : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Зажигалкин Александр Владимирович ; С.-Петерб. гос. ун-т. — СПб., 2015. — 29 с.

40. Конспект лекцій з основ теорії міжнародного права /О.В.Задорожні й, В.Г.Буткевич, В.В.Мицик. — К. : Вид-во КНУ ім.Т. Шевченка, 2011. — 145 с.

41. Копылов В. А. Информационное право : учебник / В. А. Копылов ; М. — изд- во образования Рос. Федерации, Моск. гос. юрид. акад. — Изд. 2 -е, перераб. и доп. — М. : Юристъ, 2017. — С. 85 – 86

42. Марущак А. І. Інформаційне право: Доступ до інформації: Навчальний посібник / Марущак А.І. - К.: КНТ, 2018. - 532 с.

43. Котлер, Ф. Интернет в третьем тысячелетии: Как создать, завоевать и удержать рынок [Текст] / Ф. Котлер. — М.: ООО «Издательство АСТ», 2015. — 272 с.

44. Курбалийя Й. Управление Интернетом / Й. Курбалийя. — Координационный центр национального домена сети Интернет. — М., 2012. — 208 с.

45. Литовченко, І. Л. Міжнародне регулювання мережі Інтернет: навчальний посібник / І. Л. Литовченко, В. П. Пилипчук. — К.: Центр учбової літератури, 2012. — 184 с.

46. Кісілевич О. М. Навчальна програма дисципліни “Міжнародне

інформаційне право” (для спеціалістів, магістрів). — К.: МАУП, 2016. — 23 с.

47. Бачило И. Л. Информационное право : учебник / И.Л. Бачило, В.Н. Лопатин, М. А. Федотов ; под ред. Б. Н. Топорина ; Рос. акад. наук, Ин-т государства и права, Академ. прав. ун-т. — СПб. : Юрид. центр Пресс, 2017. — 789 с.

48. Кормич Б. А. Інформаційне право: підручник / Кормич Б.А. — Харків: БУРУНіК, 2011. — 334с.

49. Бойчук І. В. Міжурядове регулювання мережі інтернет / І. В. Бойчук, О. М. Музика. — К.: Центр учбової літератури, 2015. — 512 с.

50. Лукашук И. И. Международное право. Особенная часть : учебник для студентов юрид. фак. и вузов / И. И. Лукашук ; Рос. акад. наук, Ин-т государства и права, Академ. прав. у-т. — Изд. 3-е, перераб. и доп. — М. : Волтерс Клувер, 2015. — 544 с.

51. Зайцева О. К. Становлення міжнародної політики регулювання Інтернет-середовища / О. К. Зайцева // Вісник національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Політологія. Соціологія. Право: зб. наук. праць. — Київ: ІВЦ «Політехніка», 2017. — № 4. — 193 с.

52. Шахбазян К. С. Міжнародна співпраця держав в сфері правового регулювання діяльності в Інтернет / К. С. Шахбазян // Український часопис міжнародного права. — 2013. — №1. — С. 70-71.

53. Бачило И. Л. Информационное право : учебник / И.Л. Бачило, В.Н. Лопатин, М. А. Федотов ; под ред. Б. Н. Топорина ; Рос. акад. наук, Ин-т государства и права, Академ. прав. ун-т. — СПб. : Юрид. центр Пресс, 2017. — 789 с.

54. Міжнародна інформація. Кудрявцева С. П., Колос В. В. Навчальний посібник — К.: Видавничий Дім «Слово», 2015. — 400 с.

55. Талимончик В. П. Международно-правовое регулирование отношений в сфере информации : автореф. ... докт. юрид. наук : 12.00.10 / Талимончик В. П.; С. - Петерб. гос. Ун-т. — СПб., 2013. — 53 с.

56. Міжнародне інформаційне право: методичні вказівки до вивчення дисципліни для студентів напряму підготовки 6.030401 «Правознавство» Укл.: Золотар О. О. – К.: НТУУ „КПІ”, 2015. – 39 с.

57. Интеллектуальная собственность в Интернет: Обзор проблем [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://www.wipo.int/copyright/en/ecommerce/ip_survey

58. Голишева, Є. О. Особливості використання інструментів Інтернету / Є. О. Голишева, Т. В. Кириченко, Я. А. Коваленко // Молодий вчений. – 2014. – № 10 (13) (1). – С. 53 – 54.

59. Сучасні тенденції регулювання Інтернет-технологій / С. М. Ілляшенко // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2016. – № 4. – Т. II. – С. 64 – 65.

60. Шахбазян К. С. Основні етапи міжнародно-правового регулювання діяльності в мережі Інтернет / К. С. Шахбазян // Український часопис міжнародного права. – 2014. – № 4 – С. 34-35.

61. Баранов А. А. Информационная инфраструктура: проблемы регулирования деятельности / А. А. Баранов. – К. : ТОВ «Видавничий дім Дмитра Бураго», 2013. – 352 с.

62. Широкова-Мурараш О. Г. Кіберзлочинність та кібертероризм як загроза інформаційній безпеці: міжнародно-правовий аспект / О. Г. Широкова-Мурараш, Ю. Р. Акчуріна [Електронний ресурс] – Режим доступу: [http://poiskbook.kiev.ua/art/ipravo20112/ipavo-dwl.pdf](http://poiskbook.kiev.ua/art/ipravo20112/ipravo-dwl.pdf).

63. Международное право : учебник для студентов вузов, обучающихся по спец.: «Юриспруденция», «Междунар. отношения», «Мировая экономика» / Л. Н. Анисимов, К.Г. Борисов, Д.В. Иванов [и др.] ; отв. ред.: Ю. М. Колосов, Э. С. Кривчикова ; Моск. гос. Ин-т междунар.отношений (ун-т) МИД. – М. : Междунар. Отношения. - 2015. – 713 с.

64. Смыслова Т. М. Интернет. материалы междисциплинар. спецкурса / Т. М. Смыслова ; отв. ред. А. К. Симонов. – М. : СТЭНСИ, 2017. – 192 с.

65. Марков В. В. Актуальні проблеми інформаційної безпеки України в

системі міжнародної координації / В. В. Марков // Право і безпека. – 2013. – № (48). – С. 7–8

66. Україна на шляху до суспільства знань: освіта, наука, культура / за ред. А. В. Пазюк. К., 2015. – 69 с.

67. Полтораков О. Ю. Глобальне громадянське суспільство в системі міжнародних відносин / О. Ю. Полтораков // Дослідження світової політики. Зб. наук. пр. — К. : Ін-т світової економіки і міжнародних відносин НАН України. — 2017. — Вип. 44. — С. 149–150.

68. Москаленко А., Губерський Л., Іванов В. Основи масово-інформаційної діяльності. - К., 1999. – 271 с

69. Пазюк А. В. Прогрессивное развитие и кодификация свободы информации в международном праве: исторический обзор и современные реалии / А. В. Пазюк // Український часопис міжнародного права. – 2013. – № 4. – С. 62– 63.

70. Фельдман Д. И. Система международного права /Д.И.Фельдман. – Казань : Изд-во Казан. ун-та. – 1983. – 119 с.

71. Шахбазян К. С. Деякі питання міжнародно-правового регулювання відносин в Інтернет / К.С. Шахбазян // Підприємництво, господарство і право. – 2016. – № 12. – С. 58-59.

72. Стрій Л.О. Менеджмент ХХІ століття. Концептуальні зміни та тенденції розвитку: монографія [Текст] / Л. О. Стрій; за наук. ред. проф. А.К. Голубева. – Одеса: ВМВ, 2016. – 320 с.

73. Герке М. Понимание киберпреступности: Руководство для развивающихся стран / М. Герке : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.itu.int/ITU-D/cyb/cybersecurity/legislation.html

74. Європейська програма Міжнародного Фонду «Відродження» [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://eu.prostir.ua/in/39895.html>

75. Новицький А. М. Правове регулювання інституціоналізації інформаційного суспільства в Україні: Монографія / А. М. Новицький. – Ірпінь: НУДПС України, 2015. – 444 с.

76. Пазюк А. Права людини та Інтернет. – К.: МГО Прайвесі Юкрейн, 2013. – 150 с.
77. Сборник основных текстов документов Международного союза электросвязи, принятых Полномочной конференцией – МСЭ, 2013. – 682 с.
78. Чернявська Л. Н. Роль міжнародних неурядових організацій у перебудові політичної системи світу в умовах глобалізації / Л. Н. Чернявська // Актуальні проблеми міжнародних відносин : Зб. наук. пр. — К. : Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут міжнародних відносин, 2015. — Випуск 53 (Ч. 1). — С. 95– 96.
79. Пазюк А. В. Захист прав людини стосовно обробки персональних даних: міжнародні стандарти. – К.: МГО Прайвесі Юкрейн, 2016. – 88 с.
80. Смыслова Т. М. Международное информационное право. Методические материалы к междисциплинарному спецкурсу / отв. ред.: Симонов А.К. - М.: Стэнси, 2013. - 192 с.
81. Пазюк А. Міжнародно–правові аспекти управління Інтернетом (лекція 4, «Міжнародне комунікаційне право», ІМВ), К.: 2018. – 165 с.
82. Семенова А. В. Сучасний стан мережі Інтернет в Україні: передумови виникнення, особливості становлення, перспективи розвитку / А. В. Семенова // Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». – 2014. – № 10. – С. 413–414.
83. Хартман, А. Стратегії успіху в Інтернет-економіці / А. Хартман. – К.: Лорі, 2017. – 265 с.
84. Почепцов Г.Г., Чукут С.А. Інтернет політика: Навч. посіб. - К.: Вид-во УАДУ, 2014. - Ч. 1. - 88 с.
85. Международное право: учебник для бакалавров / Ю. М. Колосов, Ю. Н. Малеев, К. Р. Геворгян; под ред. А. Н. Вылегжанина. – 2 –изд., перераб. и доп. – М. : Юрайт, 2018. – 904 с.
86. Статут Ради Європи, Лондон, 1949 // Зібрання чинних міжнародних договорів України. – 2016. – № 5. – Книга 2. – С. 435. – Ст.1270.
87. Управление Интернетом. Проблемы, субъекты, преграды / Йован

Курбалийя, Эдуардо Гелбстайн (перевод Михеев А. Н., Лазуткина А. В.) – DiploFoundation, МГИМО, 2013. – 465 с.

88. Черниченко С. В. Международное право: современные теоретические проблемы / С. В. Черниченко ; Дипломат. акад. МИД Рос. Федерации. – М. : Междунар. отношения, 1993. – 294 с.

89. Шахбазян К. С. Питання адаптації законодавства України у галузі інформаційних технологій до законодавства ЄС / К. С. Шахбазян // Наше право. – 2015. – № 1. – С. 27- 28.

90. Якушев М. В. Управление интернетом на международном уровне: актуальные вопросы / Михаил Владимирович Якушев // Информационное общество. – 2008. – № 3 – 4. – С. 6–7.

91. Keane J. Global Civil Society? (Contemporary Political Theory) / J. Keane. — Cambridge University Press, 2018. — 236 p.

92. Charter on the Preservation of Digital Heritage / Records of the General Conference 32nd Session Paris, 29 September to 17 October 2003, Volume 1, Resolutions// UNESCO : portal. – Paris, 2014. – P. 74

93. Giddens A. Runaway World. How Globalization is Reshaping our Livers / A. Giddens. — Second Edition N.Y., Rout ledge, 2014. — 419 p.

94. Шевчук О., Голобуцький О. Інформаційне суспільство [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.e-ukraine.biz/ukraine1.html>

95. Internet Governance Forum [Електронний ресурс] / Wikipedia. – Режим доступу: http://en.wikipedia.org/wiki/Internet_Governance_Forum.

96. Internet Library of Law and Court Decisions [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.internetlibrary.com/>

97. Захаров Є. Правові засади моніторингу телекомунікацій (доповідь на громадських слуханнях 14.12.2003. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.khpg.org.ua/ru/index.php?id=1071399822#_ftnref1

98. The Internet Governance Forum [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://en.wikipedia.org/wiki/Internet_Governance_Forum